

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2007

ISBN 978-952-485-291-3 (nid./htf)

ISBN 978-952-485-292-0 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:4

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
23.1.2007

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa -työryhmä Puheenjohtaja: Anita Lehikoinen Sihteerit: Kaija Koskinen ja Birgitta Vuorinen	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä		
	Toimeksiantaja Opetusministeriö		
	Toimielimen asettamispv 31.3.2006	Dnro 30/040/2006	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (Erkännande av tidigare förvärvad kompetens i högskolorna)			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä <p>Työryhmän tehtävänä oli selvittää korkeakoulujen käytäntöjä aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisessa sekä arvioida nykyisten käytäntöjen ja prosessien toimivuus ja yhdenmukaisuus eurooppalaisten linjausten kanssa. Työryhmän tuli tuoda esiin ja levittää hyviä aiemmin opitun tunnustamisen kansallisia ja kansainvälisiä hyväksilukemisen käytäntöjä sekä esittää suositukset yhteisiksi periaatteiksi ja tunnustamisprosessiksi aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi korkeakouluissa.</p> <p>Työryhmä on käyttänyt käsitettä aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen siten, että se kattaa aiemmin suoritettujen opintojen, aikaisemmin hankitun osaamisen ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen. Työryhmämuistion liitteessä 1 on määritelty, missä tarkoituksessa työryhmä on käyttänyt muita muistiossa esiintyviä käsitteitä.</p> <p>Työryhmä esittää suosituksia yhteisiksi valtakunnallisiksi periaatteiksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi korkeakouluissa. Suosituksia osoitetaan korkeakouluille joko yksin tai yhdessä toteutettavaksi. Osa suosituksista osoitetaan opetusministeriölle.</p> <p>Työryhmä esittää, että korkeakouluun hakeneella ja siellä opiskelevalla tulee olla mahdollisuus hakea aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista riippumatta siitä, missä tai miten osaaminen on hankittu. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tehdä näkyväksi aiemmin hankkimaansa osaamista, saada arvio osaamisestaan sekä saada päätös osaamisen tunnustamisesta. Opiskelijan velvollisuutena on osoittaa hankkimansa osaaminen.</p> <p>Korkeakouluilla tulee olla yhdenmukainen, luotettava ja läpinäkyvä järjestelmä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi. Tunnustamisjärjestelmää sovelletaan korkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa ja sitä voidaan soveltaa myös muuhun korkeakoulun järjestämään koulutukseen sekä ulkomailla hankitun osaamisen tunnustamiseen.</p> <p>Korkeakoulujen tulee kehittää monipuolisia menetelmiä, joilla aiemmin hankittu ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen voidaan tunnustaa. Osaamislähtöiset opetussuunnitelmat ja henkilökohtaiset opintosuunnitelmat ovat keskeisiä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen työkaluja.</p> <p>Työryhmä esittää lisäksi, että suosituksia tarkennetaan korkeakoulujen alakohtaisessa yhteistyössä. Tunnustamisjärjestelmää tulee kehittää osana korkeakoulujen opetussuunnitelmien, opetuksen ja ohjauksen, arvioinnin ja laadunvarmistuksen kehittämistä. Muistion liitteessä 3 on esitetty esimerkki tavasta kuvata hyväksilukemisprosessi korkeakoulussa.</p>			
Avainsanat aiemmin hankittu osaaminen, osaamisen tunnustaminen, hyväksilukeminen, elinikäinen oppiminen			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-291-3 (nid.) 978-952-485-292-0 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 61	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
23.1.2007

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen för erkännande av tidigare slutförda studier och tidigare förvärvad kompetens i högskolorna Ordförande: Anita Lehikoinen Sekreterare: Kaija Koskinen och Birgitta Vuorinen	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av 31.3.2006	Dnro 30/040/2006	
Publikation (även den finska titeln) Erkännande av tidigare förvärvad kompetens i högskolorna (Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa)			
Publikationens delar Promemoria + bilagor			
Sammandrag <p>Arbetsgruppen hade i uppgift att klarlägga högskolornas praxis när det gäller att tillgodoräkna tidigare slutförda studier och tidigare förvärvad kompetens samt bedöma hur väl rådande praxis och nuvarande processer fungerar och överensstämmer med de europeiska målsättningarna. Arbetsgruppen skulle lyfta fram och sprida goda nationella och internationella lösningar för erkännande och tillgodoräkning av tidigare lärande samt presentera rekommendationer till gemensamma principer och processer i högskolorna för erkännande av tidigare slutförda studier och tidigare förvärvad kompetens.</p> <p>Arbetsgruppen har använt begreppet erkännande av tidigare förvärvad kompetens så att det täcker identifiering och validering av tidigare slutförda studier, tidigare förvärvad kompetens och kompetens som förvärvats på annat sätt än i formell utbildning. I bilaga 1 definieras i vilken betydelse arbetsgruppen använt de övriga begrepp som förekommer i promemorian.</p> <p>Arbetsgruppen lägger fram rekommendationer till gemensamma riksomfattande principer för erkännande av tidigare förvärvad kompetens i högskolorna. Rekommendationerna är tänkta att genomföras av enskilda högskolor eller av högskolorna tillsammans. En del av rekommendationerna riktar sig till undervisningsministeriet.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att de som sökt till och studerar vid en högskola skall ha möjlighet att ansöka om erkännande av tidigare förvärvad kompetens oberoende av var eller hur kunskaperna har inhämtats. Den studerande skall ha möjlighet att synliggöra den kompetens han eller hon förvärvat tidigare, få kompetensen prövad och få ett beslut om erkännande. Den studerande är skyldig att bevisa sin kompetens.</p> <p>Högskolorna skall ha ett enhetligt, tillförlitligt och genomskinligt system för erkännande av tidigare förvärvad kompetens. Systemet tillämpas i utbildning som leder till högskoleexamen och kan tillämpas också på annan utbildning som högskolan ordnar. Systemet tillämpas också på erkännande av kompetens som förvärvats utomlands.</p> <p>Högskolorna skall utveckla mångsidiga metoder för att möjliggöra erkännande av tidigare förvärvad kompetens och av kompetens som förvärvats på annat sätt än i formell utbildning. Centrala instrument för erkännande är kompetensorienterade undervisningsplaner och individuella studieplaner.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår också att rekommendationerna preciseras genom branschspecifikt samarbete mellan högskolorna. Systemet för erkännande skall utvecklas som ett led i utvecklandet av högskolornas undervisningsplaner, undervisning och handledning, utvärdering och kvalitetssäkring.</p> <p>I bilaga 3 ges ett exempel på sätt att beskriva processen vid tillgodoräkning i en högskola.</p>			
Nyckelord tidigare förvärvad kompetens, erkännande av kompetens, tillgodoräkning, livslångt lärande			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:4	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-291-3 (htf.) 978-952-485-292-0 (PDF)	
Sidoantal 61	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher Ministry of Education		Date of publication 23.1.2007	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Committee on recognising prior learning and credit transfer in higher education institutions Chair: Anita Lehtikoinen Secretary: Kaija Koskinen and Birgitta Vuorinen		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 31.3.2007	Dnro 30/040/2006
Name of publication Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa (Recognising prior learning in higher education institutions)			
Parts Memorandum + appendices			
Abstract <p>The committee was appointed to review practices used by different higher education institutions (HEIs) regarding the recognition of prior learning and credit transfer and to assess the effectiveness and efficiency of the current practices and their conformity with European guidelines. The committee was to highlight and disseminate national and international good practices in the recognition of prior learning and make recommendations for common principles and for a process to be used in the recognition of prior learning in HEIs.</p> <p>The committee used the concept 'recognition of prior learning' to cover identification and recognition of studies completed earlier, competencies acquired earlier and knowledge acquired outside the formal education system. In Appendix 1, the committee defines in what meaning the other concepts in the report have been used.</p> <p>The committee puts forward proposals for national principles to be applied by HEIs to the identification and recognition of prior learning. The recommendations are intended to be implemented by HEIs either individually or in cooperation with others. Some recommendations are directed at the Ministry of Education.</p> <p>The committee proposes that persons applying to a HEI and HE students must be able to apply for recognition of their prior learning wherever this knowledge has been acquired. A student must be able to make earlier learning visible, to get a decision on the recognition of these competencies or learning. It is the student's duty to substantiate the learning.</p> <p>HEIs must have a uniform, reliable and transparent system for recognising prior learning. The system is applied in degree education and in other education provided by a HEI. It also applies to studies completed abroad.</p> <p>HEIs must develop a comprehensive system for recognising prior learning and knowledge acquired outside the formal education system. Outcome-based curricula and personal study plans are key tools in recognition.</p> <p>The committee proposes that the recommendations be specified in field-specific cooperation between HEIs. The recognition system must be developed as part of the development of curricula, teaching and guidance, evaluation and quality assurance.</p> <p>Appendix 3 contains an example of a way to describe the recognition process in HEIs.</p>			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2007:4		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-291-3 (pbk.) 978-952-485-292-0 (PDF)
Number of pages 61	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 31.3.2006 työryhmän edistämään aiemmin suoritettujen opintojen ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista korkeakouluissa. Työryhmän tehtäväksi annettiin

- 1 selvittää korkeakoulujen käytäntöjä aiemmin suoritettujen opintojen ja aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisessa
- 2 arvioida nykyisten käytäntöjen ja prosessien toimivuus ja yhdenmukaisuus eurooppalaisten linjausten kanssa
- 3 tuoda esiin ja levittää hyviä aiemmin opitun tunnustamisen kansallisia ja kansainvälisiä hyväksilukemisen käytäntöjä
- 4 esittää aiemmin suoritettujen opintojen ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamista korkeakouluissa koskevat suositukset yhteisiksi periaatteiksi ja tunnustamisprosessiksi.

Työryhmä selvitti korkeakoulujen käytäntöjä aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta ja tunnustamisesta laatimalla työryhmässä edustettuina oleville korkeakouluille kyselyn keväällä 2006. Korkeakouluilta kysyttiin mm. hyväksilukemiskäytäntöihin liittyvästä tiedottamisesta ja ohjauksesta, tyyppillisestä tunnustamisprosessista, hyväksiluettavista opinnoista, muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisesta, täydentävien opintojen määrästä, opitun tunnustamisen vaikutuksesta opintoaikojen lyhenemiseen ja keskeisimmistä kehittämistehtävistä aiemmin opitun tunnustamisesta. Käytäntöjä selvitettiin myös korkeakoulujen työjärjestysten ja johtosääntöjen avulla. Kansainvälisten opintojen hyväksilukukäytännöistä tehtiin kysely Helsingin yliopiston opintopäälliköille.

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry ja Suomen ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto SAMOK ry kartoittivat opiskelijoiden kokemuksia hyväksilukukäytännöistä omissa kyselyissään.

Kansainvälisiä käytäntöjä esittelevän osuuden pohjana on käytetty Opetushallituksen ENIC- ja NARIC- verkostoyhteistyön kautta kerättyä tietoa tutkintojen tunnustamiskäytännöistä, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen hanke- ja verkostoyhteistyön avulla kerättyä tietoa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiskäytännöistä (APEL) sekä Åbo Akademin täydennyskoulutuskeskuksen hanke- ja verkostoyhteistyön avulla kerättyä tietoa työssä hankitun osaamisen (WBL) tunnustamiskäytännöistä.

Aiemmin suoritettujen tutkintojen, opintojen sekä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta korkeakouluissa keskusteltiin Bolognan vanavedessä -seminaarissa 4.5.2006. Seminaarissa tarkasteltiin erityisesti korkeakoulujen kriteereitä ja prosesseja ulkomailla suoritettujen tutkintojen ja opintojaksojen tunnustamisessa, laadunvarmistuksen ja tutkintojen tunnustamisen välistä suhdetta sekä muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamista korkeakouluissa.

Työryhmä järjesti 17.8.2006 "Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen hyvät käytännöt korkeakouluissa" -seminaarin. Aiheina olivat opintopolut korkeakoulusektoreiden välillä, muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen sekä ulkomaisten tutkintojen ja opintojen tunnistaminen. Seminaariin osallistui korkeakoulujen, opetusministeriön, opetushallituksen, opiskelijajärjestöjen, työmarkkinajärjestöjen ja muiden sidosryhmien edustajia.

Työryhmä kuuli korkeakoulujen ja keskeisten sidosryhmien edustajia 21.11.2006 järjestetyssä tilaisuudessa. Kuulemistilaisuudessa esiteltiin luonnos työryhmän suosituksiksi.

Työryhmä kokoontui 7 kertaa. Työryhmän jäsenten lisäksi työryhmän loppuraportin laatimiseen osallistui suunnittelija Sanna Halinen opetusministeriöstä.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittaen loppuraporttinsa opetusministeriölle.

Helsingissä 15. päivänä joulukuuta 2006.

Anita Lehtikainen

Anja Arstila-Paasilinna

Anasse Bouhlal

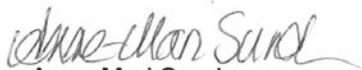
Kaija Koskinen

Lars Lundsten

Heikki Pekkarinen

Anne-Mari Sund

Markku Tarvainen

Carita Blomqvist

Markku Ihonen

Markus Laitinen

Anne Mikkola

Riitta Pyykkö

Sanna Suutari

Birgitta Vuorinen

Sisältö

1	Johdanto	11
1.1	Työryhmän työn taustalla olevat koulutuspoliittiset linjaukset	11
1.2	Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kansainvälinen yhteistyö	12
2	Korkeakoulututkinnot ja niiden tuottaman osaamisen kuvaaminen	14
2.1	Suomalaiset korkeakoulututkinnot	14
2.2	Korkeakoulututkintojen tuottama osaaminen	16
2.3	Korkeakoulututkintojen kansainvälinen luokittelu ja kuvaaminen	18
3	Osaamisen tunnustaminen ja laadunvarmistus	22
3.1	Elinikäinen oppiminen	22
3.2	Korkeakouluopetuksen kehittäminen	23
3.3	Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien hyödyntäminen	24
3.4	Osaamislähtöinen ajattelutapa ja osaamisen arviointi	25
3.5	Osaamisen tunnustamisen laadunvarmistus	27
3.6	Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen	28
3.7	Aiemmin hankitun osaamisen näyttötapoja	29
3.8	Oppimisen yhteisöllisyydestä	31
4	Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen käytäntöjä eräissä Euroopan maissa	32
4.1	Ranska	33
4.2	Englanti ja Skotlanti	33
4.3	Irlanti	34
4.4	Ruotsi	35
4.5	Norja	36
4.6	Tanska	36
4.7	Viro	36
4.8	Belgia	37

5	<u>Arvio suomalaisten korkeakoulujen nykyisistä tunnustamiskäytännöistä</u>	38
5.1	Säädöspohjan arviointia	38
5.2	Elinikäisen oppimisen toteutuminen	39
5.3	Ulkomailla suoritettujen opintojen ja tutkintojen tunnustaminen	41
5.4	Johtopäätöksiä	43
6	<u>Työryhmän suositukset yhteisiksi valtakunnallisiksi periaatteiksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi korkeakouluissa</u>	45
	<u>Lähteet</u>	49
	<u>Liitteet</u>	54
	Liite 1. Työryhmän käyttämät käsitteet ja käsitekartta	54
	Liite 2. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kannalta keskeisiä säädöksiä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa	55
	Liite 3. Esimerkki tavasta kuvata hyväksilukemisprosessi korkeakoulussa	61

1 Johdanto

1.1 Työryhmän työn taustalla olevat koulutuspoliittiset linjaukset

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista (352/2003) ja valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista (794/2004) mahdollistavat aiemmin hankitun osaamisen entistä joustavamman hyväksilukemisen. Opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan hyväksilukea muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa tai muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Yliopistojen tutkintoa koskevassa asetuksessa todetaan lisäksi, että myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella voi hyväksilukea tutkintoon kuuluvia opintoja.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen on ollut kehittämisen kohteena koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmissa jo usean kauden ajan. Valtioneuvoston 4.12.2003 hyväksymän Koulutus ja tutkimus 2003–2008 -kehittämissuunnitelman mukaan tutkintojen ja opintosuoritusten hyväksilukemisen käytäntöjä yhdenmukaistetaan alakohtaisesti opetusministeriön, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisenä yhteistyönä. Alakohtaisen työn helpottamiseksi ja edistämiseksi aiemmin suoritettujen opintojen ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustamiselle tulee laatia kansalliset linjaukset.

Opetusministeriön asettama työryhmä (Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27) linjasi koko koulujärjestelmää koskevia aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen yleisiä periaatteita. Työryhmän muistiossa ehdotettiin menettelytapojen ja valtakunnallisten hyvän käytännön periaatteiden vahvistamista suosituksina sekä tunnustamisprosessien selkeää määrittelyä.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen on tärkeää elinikäisen oppimisen politiikan toteutumisessa. On varauduttava aitoon elinikäiseen oppimiseen, johon kuuluu osaamisen päivittäminen ja sen tunnustaminen, että osaamista ei synny ainoastaan muodollisessa koulutuksessa. Elinikäinen oppiminen yliopistoissa -työryhmä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:38) suositteli, että opetusministeriö asettaa työryhmän laatimaan menettelytapaohjeet muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamiselle. Työryhmä suositteli myös mallien kehittämistä aiemmin opitun tunnustamiseen ja tunnustamiseen.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta on hyötyä yksilölle, korkeakoululle, työnantajalle ja koko yhteiskunnalle. Yksilön kannalta on hyödyllistä oppia arvioimaan omaa osaamistaan ja saada osaamisensa tunnustettua. Aiemmin hankitun osaamisen

tunnustaminen voi helpottaa opiskelemaan pääsyä ja koulutuksellisten päällekkäisyyksien välttämisen vuoksi säästää koulutukseen käytettyä kokonaisaikaa. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen voi myös motivoida opiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen.

Korkeakoulun kannalta on hyödyllistä saada motivoituneita opiskelijoita. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmä yhteisine periaatteineen selkeyttää korkeakoulun käytäntöjä.

Työnantajalle aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen voi olla osa henkilöstöresurssien johtamista ja parantaa käsitystä työntekijöiden osaamisesta. Osaamisen tunnustaminen voi myös helpottaa työntekijöiden koulutustarpeen määrittelyä.

Yhteiskunnalle on tärkeää koulutuksen päällekkäisyyksien välttäminen, mikä säästää sekä inhimillisiä että taloudellisia resursseja. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen nähdään tärkeänä keinona myös opintoaikojen lyhentämiseksi.

1.2 Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kansainvälinen yhteistyö

Lissabonissa maaliskuussa 2006 kokoontunut Eurooppa-neuvosto totesi, että koulutus ja työllistyvyys ovat keskeisessä asemassa Euroopan pyrkiessä maailman dynaamisimmaksi tietoon perustuvaksi talousalueeksi vuoteen 2010 mennessä. Koulutussektori toteuttaa Lissabonin strategiaa Koulutus 2010 -ohjelman kautta.

Tarkistettuun Lissabonin strategiaan liittyvissä työllisyyden suuntaviivoissa 2005–2008 korostetaan tarvetta joustavien oppimisväylien varmistamiseen ja opiskelijoiden ja harjoittelijoiden liikkumismahdollisuuksien lisäämiseen parantamalla tutkintojen määrittelyä ja avoimuutta, niiden tosiasiallista tunnustamista sekä epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen validointia.

Euroopan neuvoston ja UNESCO:n laatima korkea-asteen tutkintojen tunnustamista koskeva Lissabonin yleissopimus asettaa tiettyjä kriteerejä tunnustamiselle ja tunnustamisprosesseille. Yleissopimus tuli Suomessa voimaan 1.3.2004.

Vuonna 1998 käynnistyneen Bolognan prosessin ensisijainen tavoite on eurooppalaisen koulutusalueen muodostaminen vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteena on myös lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna. Bolognan prosessiin kuuluvan Bergenin ministerikokouksen 19.–20.5.2005 kommunikossa kiinnitetään huomiota Lissabonin yleissopimuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Kommunikea korostaa tutkintojen, aiempien opintojen, epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen käytäntöjen kehittämistä. Bergenissä sovittiin myös, että ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustamisprosessin laadun parantamiseksi tulee laatia kansalliset toimintasuunnitelmat. Bolognan prosessin seuraavaan, Lontoossa vuonna 2007 pidettävään ministerikokoukseen tehdään erillinen selvitys tutkintojen tunnustamisen kysymyksistä, erityisesti Lissabonin yleissopimuksen käytännön toimeenpanosta.

Useat viimeaikaiset Euroopan unionin aloitteet korostavat muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen merkitystä. Euroopan koulutusjärjestelmien konkreettisia tulevaisuuden tavoitteita koskevan selvityksen jatkotoimenpiteenä laadittiin neuvoston 14.6.2002 hyväksymä työohjelma, jossa kehoitettiin kehittämään tapoja epävirallisen oppimisen tunnustamiseksi. Neuvoston päätöslauselmassa elinikäisestä oppimisesta (27.6.2002) jäsenmaita kehoitetaan validoimaan oppimistuloksia, jotka perustuvat formaaliin oppimiseen, epäviralliseen oppimiseen tai arkioppimiseen.

Tehostetun yhteistyön edistämisestä ammatillisen koulutuksen alalla annetussa Kööpenhaminan julistuksessa (30.11.2002) ja neuvoston päätöslauselmassa (19.12.2002) todettiin, että ensisijaiseksi tavoitteeksi olisi asetettava yhteisten periaatteiden laatiminen epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamiseksi.

Neuvoston päätelmät epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen yhteisistä eurooppalaisista tunnustamis- ja tunnustamisperiaatteista (28.5.2004) sisältävät kuvauksen yhteisistä eurooppalaisista periaatteista epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisessa ja validoinnissa. Päätelmät kehottavat lisäksi luomaan ja levittämään eurooppalaisia välineitä epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamiseksi.

EU:n neuvoston nuorisoministerit hyväksyivät keväällä 2006 päätöslauselman epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen merkityksestä. Päätelmät korostavat epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen merkitystä henkilökohtaiselle kehitykselle, yhteiskuntaan sopeutumiselle ja aktiivisen kansalaisuuden kehittymiselle. Päätelmät korostavat muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen merkitystä opiskelumotivaatiolle ja elinikäiselle oppimiselle.

OECD käynnisti marraskuussa 2005 hankkeen epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen edistämiseksi (Recognising non-formal and informal learning). Hankkeeseen osallistuu 22 maata, useita alueellisia ja kansainvälisiä organisaatioita sekä eri sidosryhmiä. OECD:n hankkeen tavoitteena on muun muassa kartoittaa olemassa olevia käytäntöjä, kehittää indikaattoreita, joilla voidaan mitata epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen hyötyjä ja haasteita, sekä edistää pilottihankkeiden käynnistämistä.

Euroopan unionin Lissabonin strategiaa toteuttavassa Koulutus 2010 -prosessissa aloitettiin maaliskuussa 2006 yhteistyö oppimistulosten tunnustaminen -klusterissa (Recognition of Learning Outcomes). Klusterin tarkoituksena on lisätä tietoa oppimistuloksiin perustuvasta osaamisen arvioinnista ja tunnustamisesta sekä erityisesti epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamisen ja tunnustamisen käytännöistä EU-maissa. Klusterin työn tulee tukea Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten (European Qualifications Framework, EQF) ja kansallisten tutkintojen viitekehysten (National Qualifications Framework, NQF) kehittämistä. Klusteri perustuu vertaisoppimiseen, ja sen puitteissa järjestetään vertaisoppimisjaksoja (Peer Learning Activities PLA). OECD:n hankkeessa ja EU:n klusterissa selvitetään osittain samoja kysymyksiä. Hankkeilla on päällekkäisyyksien välttämiseksi tiivistä yhteistyötä.

Laadunvarmistus muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamiseksi on erityisen tärkeää. Euroopan unionin komission, CEDEFOP:n (European Centre for the Development of Vocational Training) ja jäsenmaiden yhteistyönä on kehitetty yhteinen tietopankki European Inventory, joka kuvaa EU:n jäsenmaissa käytettäviä muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen käytäntöjä. Tarkoituksena on löytää yhteisiä eurooppalaisia periaatteita, joiden avulla muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen validointikäytäntöjä voitaisiin yhdenmukaistaa ja siten tukea laadunvarmistusta ja järjestelmien välisen luottamuksen syntymistä.

2 Korkeakoulututkinnot ja niiden tuottaman osaamisen kuvaaminen

2.1 Suomalaiset korkeakoulututkinnot

Korkeakoulututkintoja ovat yliopistoissa suoritettavat alemmat korkeakoulututkinnot, ylemmät korkeakoulututkinnot, tieteellisinä tai taiteellisina jatkotutkintoina suoritettavat lisensiaatin tutkinnot, tieteellisinä tai taiteellisina jatkotutkintoina suoritettavat tohtorin tutkinnot, ammatillisina jatkotutkintoina suoritettavat erikoislääkäriin, erikoishammaslääkäriin ja erikoiseläinlääkäriin tutkinnot sekä maanpuolustuskorkeakoulussa suoritettavat upseerin tutkinnot jatkotutkintoineen sekä ammattikorkeakouluissa suoritettavat ammattikorkeakoulututkinnot ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot.

Suomalaiset korkeakoulututkinnot voidaan jaotella eurooppalaiseen tapaan ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin tutkintoihin. Ensimmäisen syklin tutkintoja ovat yliopiston alempi korkeakoulututkinto ja ammattikorkeakoulujen ammattikorkeakoulututkinto. Toisen syklin tutkintoihin kuuluvat yliopiston ylempi korkeakoulututkinto ja ammattikorkeakoulujen ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Toisen syklin tutkintoihin kuuluvat myös ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnon kokeilusta annetun lain (645/2001) mukaiset ammattikorkeakoulun jatkotutkinnot. Jatkotutkintojen kokeiluvaiheen 1.1.2002–31.7.2005 jälkeen tutkinto vakiintui ylemmäksi ammattikorkeakoulututkinnoksi. Kolmannen syklin muodostavat jatkotutkintoina suoritettavat yliopistojen lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot.

Korkeakoulujen kolmesyklisen tutkintorakenteen mahdollisuuksia hyödynnetään siten, että opiskelija voi muodostaa uudenlaisia osaamisyhdistelmiä yksilön ja työelämän tarpeisiin liikkumalla erilaisia koulutuspolkuja koulutusosalta ja korkeakoulusektorilta toiselle. Tavoitteena on opiskelijan kannalta joustava järjestelmä, joka perustuu opiskelijoiden osaamisen arviointiin ja tunnustamiseen.

Asetuksessa korkeakoulututkintojen järjestelmästä (464/1998, muutokset 426/2005, 1132/2003 ja 806/1999) luetellaan kaikki nykyiset ja aikaisemmat Suomessa suoritettavat korkeakoulututkinnot. Asetuksessa säädetään siitä, mitkä ovat alempia korkeakoulututkintoja, ylempiä korkeakoulututkintoja, ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja.

Kun julkiseen virkaan tai tehtävään vaaditaan korkeakoulututkinto, korkeakoulussa suoritettu tutkinto, korkeakoulun loppututkinto tai alempi korkeakoulututkinto, tämän kel-

poisuuden täyttää henkilö, joka on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, ylemmän korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon, ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tai ammattikorkeakoulun jatkotutkinnon.

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja ammattikorkeakoulun jatkotutkinto tuottavat saman kelpoisuuden kuin ylempi korkeakoulututkinto. Kun julkiseen virkaan tai tehtävään vaaditaan jatkotutkintona suoritettu lisensiaatin tutkinto, tämän kelpoisuusvaatimuksen täyttää myös tohtorin tutkinnon suorittanut henkilö sekä maanpuolustuskorkeakoulun jatkotutkinnon suorittanut henkilö.

Ammattikorkeakoulujen tutkinnot

Ammattikorkeakoulujen ensimmäisen syklin tutkinto on ammattikorkeakoulututkinto. Ammattikorkeakoulussa suoritettuun tutkintoon liitetään asianomaisen koulutusalan nimi sekä tutkintonimike ja tarvittaessa lyhenne AMK.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen laajuus on 180, 210 tai 240 opintopistettä. Erytyisestä syystä opetusministeriö voi vahvistaa opinnot 240 opintopistettä laajemmiksikin. Päätoimisesti opiskellen tavoitteellinen opiskelu-aika on 3,5–4,5 vuotta. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen siirrytään pääsääntöisesti työelämään. Tutkinnot valmistavat työelämän asiantuntija-, suunnittelu-, kehittämis- ja esimiestehtäviin.

Kolmen vuoden työkokemuksen jälkeen on mahdollista hakeutua suorittamaan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavia tutkintoja tarjotaan noin 20 %:lle ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista.

Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen laajuus on 60–90 opintopistettä. Niillä koulutusaloilla, joilla ammattikorkeakoulututkinnon laajuus on 240 opintopistettä, jatkotutkinnon laajuus on 60 opintopistettä. Vastaavasti koulutusaloilla, joilla tutkinnon laajuus on 210 opintopistettä, jatkotutkinnon laajuus on 90 opintopistettä.

Ammattikorkeakoulut päättävät opiskelijaksi ottamisesta. Kelpoisuudesta ammattikorkeakouluopintoihin on säädetty ammattikorkeakoululaissa. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut lukion oppimäärän, ylioppilastutkinnon, ammatillisen perustutkinnon tai niitä vastaavat opinnot tai tutkintoja vastaavat ulkomaiset opinnot. Ammattikorkeakoulut voivat myös todeta hakijan valmiudet muulla tavoin riittäväksi. Tällöin ammattikorkeakoulujen tulee todeta jokaisen hakijan osalta, onko tällä korkeakoulukelpoisuus jo ennen varsinaisia valintoja, esimerkiksi valintakoetta.

Yliopistojen tutkinnot

Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta yliopistojen tutkinnot muodostuvat kahdesta syklisestä. Opiskelijat suorittavat ensin alemman korkeakoulututkinnon ja jatkavat sen jälkeen ylempään korkeakoulututkintoon. Alempaa korkeakoulututkintoa kutsutaan useimmiten kandidaatin tutkinnoksi ja ylempää korkeakoulututkintoa maisterin tutkinnoksi.

Alemman korkeakoulututkinnon laajuus on pääsääntöisesti 180 opintopistettä. Sen tavoitteellinen suorittamisaika on 3 vuotta. Ylempi korkeakoulututkinto on laajuudeltaan pääsääntöisesti 120 opintopistettä. Ylemmän korkeakoulututkinnon tavoitteellinen suorittamisaika on 2 vuotta. Lääketieteellisellä ja hammaslääketieteellisellä alalla yliopisto voi järjestää ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen siten, että koulutukseen ei kuulu alempaa korkeakoulututkintoa.

Kolmannen sylin eli tutkijankoulutuksen tutkintoja ovat jatkotutkintoina suoritettavat lisensiaatin tutkinnot ja tohtorin tutkinnot.

Yliopistot päättävät opiskelijaksi ottamisesta. Yliopisto voi ottaa opiskelijan suorittamaan sekä ylempää että alemmaa korkeakoulututkintoa, pelkkää alemmaa korkeakoulututkintoa tai pelkkää ylempää korkeakoulututkintoa. Yliopisto voi myös järjestää erillisen tai täydentävän opiskelijavalinnan pelkkään ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutusohjelmaan. Pääsääntöisesti opiskelija kuitenkin valitaan suorittamaan sekä alemmaa että ylempää korkeakoulututkintoa, jolloin hän saa suoraan oikeuden opiskella ylempään korkeakoulututkintoon asti.

Opiskelijan on myös mahdollista suorittaa pelkkä alempi korkeakoulututkinto. Alemman tutkinnon jälkeen opiskelija voi esimerkiksi hakeutua toiseen koti- tai ulkomaiseen korkeakouluun suorittamaan ylempää korkeakoulututkintoa. Opiskelija voi palata suorittamaan ylempään korkeakoulututkintoon tai ylempään ammattikorkeakoulututkintoon oltuun ensin esimerkiksi työelämässä.

Kelpoisuudesta yliopisto-opintoihin säädetään yliopistolaissa. Kelpoisuus yliopisto-opintoihin on ylioppilastutkinnon tai vähintään kolmen vuoden ammatillisen tutkinnon sekä ulkomaisen koulutuksen suorittaneella, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin. Yliopisto voi myös todeta hakijan valmiudet muulla tavoin riittäviksi. Yliopistojen tulee todeta hakijan korkeakoulukelpoisuus jo ennen varsinaisia valintoja, esimerkiksi valintakoetta.

2.2 Korkeakoulututkintojen tuottama osaaminen

Ammattikorkeakoulujen tutkinnot

Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen ja taiteellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin, tukea yksilön ammatillista kasvua ja harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä tukevaa ja alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen yleisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alaiset käytännölliset perustiedot ja -taidot sekä niiden teoreettiset perusteet asianomaisen alan asiantuntijatehtävissä toimimista varten; edellytykset asianomaisen alan kehityksen seuraamiseen ja edistämiseen; valmiudet jatkuvaan koulutukseen; riittävä viestintä- ja kielitaito sekä asianomaisen alan kansainvälisen toiminnan edellyttämät valmiudet.

Perusopintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alainen yleiskuva asianomaisen tehtäväalueen asemasta ja merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä sekä kansainvälisesti, perehdyttää opiskelija asianomaisen tehtäväalueen yleisiin teoreettisiin perusteisiin ja viestintään sekä antaa hänelle ammattikorkeakouluista annetun valtioneuvoston asetuksen (352/2003) 8 §:ssä tarkoitettu kielitaito. Opiskelijan tulee ammattikorkeakoulututkintoon sisältyvissä opinnoissa tai muulla tavalla osoittaa saavuttaneensa sellaisen suomen ja ruotsin kielen taidon, joka valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (149/1922) mukaan vaaditaan korkeakoulututkintoa edellyttävään virkaan kaksikielisellä virka-alueella ja joka ammatin harjoittamisen ja ammatillisen kehityksen kannalta on tarpeellinen; sekä sellaisen yhden tai kahden vieraan kielen kirjallisen ja suullisen taidon, joka on tarpeellinen ammatin harjoittamisen ja ammatillisen kehityksen kannalta.

Ammattiopintojen tavoitteena on perehdyttää opiskelija asianomaisen ammatillisen tehtäväalueen keskeisiin ongelmakokonaisuuksiin ja sovellutuksiin sekä niiden tieteellisiin

tai taiteellisiin perusteisiin siten, että opiskelija valmistuttuaan kykenee itsenäisesti työskentelemään tehtävälleen asiantuntijatehtävissä ja yrittäjänä sekä osallistumaan työyhteisön kehittämiseen. Harjoittelun tavoitteena on perehdyttää opiskelija ohjatusti erityisesti ammattiopintojen kannalta keskeisiin käytännön työtehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen työelämässä. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa opiskelijan valmiuksia soveltaa tietojaan ja taitojaan ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen yleisenä tavoitteena on antaa opiskelijalle työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syväiset tiedot asianomaiselta alalta sekä tarvittavat teoreettiset tiedot asianomaisen alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten sekä syväinen kuva asianomaisesta alasta, asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Opinnöt edistävät valmiuksia asianomaisen alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehityksen seuraamiseen ja erittelyyn sekä valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen. Tavoitteena on lisäksi antaa valmiudet työelämässä vaadittavaan hyvään viestintä- ja kielitaitoon sekä kansainväliseen vuorovaikutukseen ja ammatilliseen toimintaan.

Syventävien ammattiopintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle mahdollisuus syventää teorian soveltamista käytäntöön, analyttisiä taitoja, projektin johtamisen sekä tutkimus- ja kehitystyöhön osallistumisen taitoja ja sosiaalisia taitoja. Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja osoittaa kykyä soveltaa tutkimustietoa ja käyttää valittuja menetelmiä työelämän ongelmien erittelyyn ja ratkaisemiseen sekä valmiutta itsenäiseen vaativaan asiantuntijatyöhön.

Yliopistojen tutkinnot

Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Yliopistojen koulutus perustuu tutkimukseen tai taiteelliseen toimintaan sekä alan ammatillisiin käytäntöihin.

Alempaan korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen tulee antaa opiskelijalle tutkintoon kuuluvien pää- ja sivuaineiden tai niihin rinnastettavien kokonaisuuksien taikka koulutusohjelmaan kuuluvien opintojen perusteiden tuntemus sekä edellytykset alan kehityksen seuraamiseen; valmiudet tieteelliseen ajatteluun ja tieteellisiin työskentelytapoihin tai taiteellisen työn edellyttämät tiedolliset ja taidolliset valmiudet; edellytykset ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen ja jatkuvaan oppimiseen; edellytykset soveltaa hankkimaansa tietoa työelämässä sekä riittävä viestintä- ja kielitaito.

Ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen tulee antaa opiskelijalle pääaineen tai siihen rinnastettavan kokonaisuuden hyvä tuntemus ja sivuaineiden perusteiden tuntemus taikka koulutusohjelmaan kuuluvien syventävien opintojen hyvä tuntemus; valmiudet tieteellisen tiedon ja tieteellisten menetelmien soveltamiseen tai edellytykset itsenäiseen ja vaativaan taiteelliseen työhön; valmiudet toimia työelämässä oman alansa asiantuntijana ja kehittäjänä; valmiudet tieteelliseen tai taiteelliseen jatkokoulutukseen; sekä hyvä viestintä- ja kielitaito.

Opiskelijan tulee alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon sisältyvissä opinnoissa tai muulla tavalla osoittaa saavuttaneensa suomen ja ruotsin kielen taidon, joka julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (424/2003) 6 §:n 1 momentin

mukaan vaaditaan valtion henkilöstöltä kaksikielisessä viranomaisessa ja joka on tarpeen oman alan kannalta, sekä vähintään yhden vieraan kielen sellaisen taidon, joka mahdollistaa oman alan kehityksen seuraamisen ja kansainvälisessä ympäristössä toimimisen.

Jatkokoulutuksen eli kolmannen syklin tutkintojen tavoitteena on, että opiskelija perehtyy syvällisesti omaan tutkimusalaansa ja sen yhteiskunnalliseen merkitykseen sekä saavuttaa valmiudet tutkimusalaansa piirissä itsenäisesti ja kriittisesti soveltaa tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja luoda uutta tieteellistä tietoa, perehtyy hyvin oman alansa kehitykseen, perusongelmiin ja tutkimusmenetelmiin sekä saavuttaa sellaisen yleisen tieteen teorian ja tutkimusalaansa liittyvien muiden tieteenalojen tuntemuksen, joka mahdollistaa niiden kehityksen seuraamisen.

Taideteollisella alalla jatkokoulutuksen tavoitteena voi olla myös, että opiskelija saavuttaa valmiudet luoda itsenäisesti taiteellisen toteuttamisen menetelmiä tai korkeat taiteelliset vaatimukset täyttäviä tuotteita tai suoritteita. Kuvataidealalla, musiikin alalla sekä teatteri- ja tanssialalla jatkokoulutuksen tavoitteena voi olla aiemmin lueteltujen tavoitteiden ohella tai sijasta, että opiskelija saavuttaa valmiudet luoda itsenäisesti taiteellisen toteuttamisen menetelmiä tai korkeat taiteelliset vaatimukset täyttäviä tuotteita tai suoritteita.

2.3 Korkeakoulututkintojen kansainvälinen luokittelu ja kuvaaminen

UNESCO:n kansainvälinen koulutusluokitus ISCED

UNESCO:n kansainvälinen koulutusluokitus ISCED (*International Standard Classification of Education*) on tilastollisia tarkoituksia varten kehitetty koulutusluokitus, jolla voidaan luokitaa tutkintoon johtava ja tutkintoon johtamaton koulutus. Luokitus uudistettiin nykyisen rakenteen mukaiseksi vuonna 1997.

ISCED 1997 -luokitus mahdollistaa eri maiden koulutusjärjestelmien vertailun luomalla kansainvälisesti hyväksytyt kriteerit koulutusten luokittamiselle. Luokitusta käytetään mm. UNESCO:n, OECD:n ja Eurostatin tilastoissa ja indikaattoreissa verrattaessa koulutusta eri maissa. ISCED:iin sisältyvät seuraavat luokitusmuuttujat: koulutusala, koulutusaste, sijoitumistavoite, suuntautuminen, kansallinen tutkintorakenne ja suunniteltu kesto. Koulutusasteella tarkoitetaan koulutuksen oppimiskokemusten ja opittavien taitojen kokonaisuutta eli koulutuksen vaativuustasoa.

ISCED-luokituksessa korkea-asteen koulutuksen osalta käytetään koulutusasteita (levels) 5 ja 6. ISCED-luokituksen koulutusaste 5 (korkea-asteen koulutus) on edelleen jaettu alaluokkiin 5A (korkeakouluasteen koulutus) ja 5B (alimman korkea-asteen koulutus). 5A pitää sisällään suomalaiset ammattikorkeakoulututkinnot, ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot sekä alemmat ja ylemmät korkeakoulututkinnot. Koulutusaste 5B viittaa Suomessa lähinnä Suomen koulutusrakenteesta poistuneisiin ammatillisen opistoasteen tutkintoihin. Koulutusaste 6 (tutkijankoulutusaste) sisältää Suomessa jatkotutkintona suoritettavat lisensiaatin ja tohtorin tutkinnot

Luokittelun perustana on koulutusohjelman sisältö. Koulutusten luokittaminen pelkästään oppisisältöjen avulla on vaikeaa, koska oppisisältöjen kansainvälistä vertailua varten ei ole olemassa selviä standardeja. Siksi koulutusasteen määrittelyssä käytetään oppisisältöjen sijasta muita vaativuuteen liittyviä kriteereitä, mm. ohjeellista koulutuspituutta, pohjakoulutusvaatimusta ja jatko-opintokelpoisuutta.

Ammattipätevyysdirektiivi

Tutkintojen tunnustamislainsäädäntöön kuuluu kolme eri tunnustamisjärjestelmää: yleinen tutkintojen tunnustamisjärjestelmä, ammattikokemuksen tunnustamiseen perustuva järjestelmä, jäljempänä *ammattikokemusjärjestelmä*, ja koulutuksen vähimmäisvaatimusten yhdenmukaistamiseen perustuva tunnustamisjärjestelmä, jäljempänä *yhdenmukaistamisjärjestelmä*. Yhdenmukaistamisjärjestelmästä käytetään myös toisinaan nimitystä sektorikohtainen järjestelmä. Uuden ammattipätevyiden tunnustamista koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/36/EY, jäljempänä *ammattipätevyysdirektiivi*, mukaan kaikki kolme tunnustamisjärjestelmää säilytetään myös jatkossa. Ammattipätevyysdirektiivi tulee saattaa kansallisesti voimaan viimeistään 20.10.2007.

Ammattipätevyysdirektiivissä vahvistetaan säännöt, joiden mukaisesti jäsenvaltion on tunnustettava unionin kansalaisen toisessa jäsenvaltiossa hankkima koulutus tai ammattipätevyys, kun jäsenvaltiossa edellytetään säännellyn ammatin harjoittamisen aloittamiseksi tai sen harjoittamiseksi määrättyä ammattipätevyyttä. Tunnustaminen antaa unionin kansalaiselle oikeuden harjoittaa vastaanottavassa jäsenvaltiossa samaa ammattia, johon hänellä on pätevyys kotijäsenvaltiossaan.

Jäsenvaltion tunnustama EU:n ulkopuolella suoritettu tutkinto rinnastetaan EU:ssa suoritettuun tutkintoon sen jälkeen, kun asianomainen henkilö on harjoittanut ammattia tutkinnon tunnustaneessa jäsenvaltiossa kolme vuotta. Yhdenmukaistamisjärjestelmän alaan kuuluvan EU:n ulkopuolella suoritettun tutkinnon tunnustamisessa noudatetaan koulutukselle asetettuja vähimmäisvaatimuksia.

Yleisessä tutkintojen tunnustamisjärjestelmässä on viisi pätevyystasoa, joiden määrittämisen kriteereinä ovat lähinnä koulutuksen luonne ja kesto. Vastaavanlaiset tasot ovat olemassa myös voimassa olevassa lainsäädännössä. Ammattipätevyiden tunnustamiseen oikeuttava tutkinto voi olla yhtä pätevyystasoa alempi kuin se tutkinto, jota vastaanottava jäsenvaltio vaatii. Ammattikokemuksella ei enää jatkossa voi korvata hakijan saaman koulutuksen ja vastaanottavan valtion vaatiman koulutuksen pituuksissa olevaa eroa. Sen sijaan korvaavana toimenpiteenä hakijalta voidaan vaatia kelpoisuuskokeen tai sopeutumisajan suorittamista. Pääsääntöisesti hakija saa itse päättää, valitseeko korvaavana toimenpiteenä sopeutumisajan vai kelpoisuuskokeen. Jäsenvaltioilla on oikeus päättää joko kelpoisuuskokeen tai sopeutumisajan vaatimisesta ammateissa, joiden harjoittaminen edellyttää kansallisen lainsäädännön tarkkaa tuntemusta ja joissa kansallista lainsäädäntöä koskeva neuvonta tai avustaminen on olennainen ja pysyvä ammattitoiminnan osa.

Direktiivin mukaan jäsenvaltioilla ei ole oikeutta vaatia korvaavia toimenpiteitä hakijalta silloin, jos hakijan ammattipätevyys täyttää ammattipätevyiden tunnustamista käsittelevän sääntelykomitean hyväksymät yhteiset vähimmäisvaatimukset. Tällaisia tiettyä ammattia koskevia yhteisiä vähimmäisvaatimuksia voivat komissiolle esittää jäsenvaltioiden lisäksi sellaiset ammattijärjestöt tai -liitot, jotka ovat edustavia kansallisella ja Euroopan tasolla.

Ammattikokemusjärjestelmä perustuu ammattipätevyiden automaattiseen tunnustamiseen, kun henkilö osoittaa täyttävänsä direktiivissä säädetyt ammatinharjoittamiselle asetetut määrääjat. Jos hakijan ammattipätevyyttä ei voida tunnustaa ammattikokemusjärjestelmän perusteella, sovelletaan yleisen tutkintojen tunnustamisjärjestelmän säännöksiä, kelpoisuuskokeen ja sopeutumisajan valintaa koskevat säännökset mukaan lukien.

Yhdenmukaistamisjärjestelmän alaan kuuluvissa lääkärin, yleissairaanhoidosta vastaavan sairaanhoitajan, hammaslääkärin, eläinlääkärin, kättilön, proviisorin ja arkkitehdin ammateissa säilytetään tutkintojen automaattinen tunnustamisjärjestelmä, joka perustuu koulutusten vähimmäisvaatimusten yhdenmukaistamiseen. Kunkin alan koulutuksen pääsyvaatimuksista, koulutuksen vähimmäispituudesta ja rakenteesta säädetään artikloissa.

Koulutuksen tavoitteena olevat tiedot ja taidot sekä koulutusta koskevat oppiaineluettelot tai aihekokonaisuudet kuvataan direktiivin liitteissä. Niitä voidaan jatkossa muuttaa komitologiamenettelyä noudattaen. Komitologiamenettely on osa Euroopan yhteisön lainsäädännön täytäntöönpanoa. Jäsenvaltioiden edustajista koostuvissa komiteoissa varmistetaan jäsenmaiden viranomaisilta, että Euroopan komission toimet vastaavat mahdollisimman hyvin asianomaisten maiden oloja.

Korkeakoulututkintojen viitekehys Bolognan prosessissa

Bolognan prosessissa mukana olevat maat ovat sitoutuneet vuoteen 2010 mennessä laatimaan kansalliset korkeakoulututkintojen viitekehukset ja aloittamaan työn vuoteen 2007 mennessä. Bolognan prosessissa laadittavissa tutkintojen viitekehyksissä korkeakoulututkinnot kuvataan niiden vaatiman työmäärän, tutkintojen tason ja niille määriteltyjen yleisten oppimistulosten, tutkintojen tuottaman jatko-opintokelpoisuuden ja ammatillisen pätevyyden kautta. Viitekehyksessä ilmaistaan myös jokaisen tutkinnon lähtötaso. Tutkinnot jaetaan ensimmäisen, toisen ja kolmannen syklin tutkintoihin ja ne kuvataan tutkintojen tuottamien tietojen, taitojen ja kompetenssien kautta. Kuvaaminen perustuu kolmiportaiseen Dublin Descriptors -luokitteluun.

Yliopistot ovat lisäksi tuottaneet Tuning-hankkeiden yhteydessä kompetenssikuvauksia eräille keskeisille tieteenaloille (González & Wagenaar 2003; 2005). Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston ARENE ry:n asettamassa ja opetusministeriön rahoittamassa projektissa tuotettiin kansalliset suositukset koulutusohjelmakohtaisista ja kaikille ammattikorkeakoulututkinnoille yhteisistä, yleisistä kompetensseista.

Suomessa korkeakoulututkintojen kansallisen viitekehysten valmistelutyö käynnistyi toukokuussa 2004. Opetusministeriön työryhmä teki ehdotuksensa korkeakoulututkintojen viitekehukseksi keväällä 2005 (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:4). Luonnoksessa on kuvattu Suomen korkeakoulututkintojen järjestelmää ja osaamistavoitteita eri tutkintotasolla. Työryhmän esityksen pohjalta ei ole tehty päätöksiä, osittain siitä syystä, että samaan aikaan Euroopan unionissa valmistellaan eurooppalaista tutkintojen viitekehystä.

Eurooppalainen tutkintojen viitekehys, EQF

Euroopan komissio teki ensimmäisen ehdotuksen eurooppalaiseksi tutkintojen viitekehukseksi heinäkuussa 2005. Komission ehdotus toteuttaa yhteisön Lissabon-ohjelmaa. Ehdotus on osa Koulutus 2010 -työohjelmaa ja niitä komission toimia, joilla tuetaan jäsenvaltioiden pyrkimyksiä saavuttaa Lissabonissa maaliskuussa 2000 sovitut sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen tavoitteet.

Ehdotuksen tavoitteena on lujittaa yhteistyötä ja keskinäistä luottamusta sidosryhmien välillä ja sitä kautta lisätä avoimuutta sekä helpottaa tutkintojen siirtoa ja käyttöä eri koulutusjärjestelmissä ja koulutustasoilla.

Ehdotetun suosituksen mukaan EQF:ää käytettäisiin kansallisiin tutkintojärjestelmiin sisältyvien tutkintojen ja kansainvälisten toimialajärjestöjen kehittämien tutkintojärjestelmien vertailuvälineenä. EQF:n keskeisen osan muodostavat oppimistuloksina kuvatut Euroopan laajuiset viitetasot sekä vapaaehtoisen yhteistyön käytännöt ja periaatteet.

Ehdotuksen mukaan tutkintojen viitekehys (EQF) kattaisi koko koulutusjärjestelmän tuottaman osaamisen. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys EQF muodostuisi kahdeksasta viitetasosta, jotka kuvaavat henkilön tietoja, taitoja ja osaamista oppimistulosten

näkökulmasta. Korkeakoulutusta koskisivat viitetasot 6-8. Suositusluonnoksen mukaan jäsenvaltioiden olisi vahvistettava yhteydet oman tutkintojärjestelmänsä ja EQF-kehysten välillä.

Komissio käynnisti yksiköiden valmisteluasiakirjan (SEC (2005) 957, 8.7.2005) pohjalta laajan konsultaation, joka päättyi joulukuussa 2005. Komissio julkaisi syyskuussa 2006 virallisen ehdotuksen (KOM (2006) 479 lopullinen) eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten perustamisesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi. Euroopan unionin opetusministerit hyväksyivät yhteisen näkemyksen Eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä 14.11.2006. Ehdotuksen käsittely jatkuu yhteistyössä Euroopan parlamentin kanssa keväällä 2007.

Tutkintotodistuksen liite, Diploma Supplement

Korkeakoulututkintojen tuottamaa osaamista kuvaamaan ja niiden tunnustamista helpottamaan on kansainvälisenä yhteistyönä laadittu tutkintotodistuksen liite (ns. Diploma Supplement), joka perustuu Euroopan komission, Euroopan neuvoston ja UNESCO:n yhteisen työryhmän laatimaan asiakirjamalliin. Liitteessä kuvataan todistuksen haltijan suorittamien opintojen luonnetta, laajuutta, tasoa, sisältöä ja asemaa kansallisessa koulutusjärjestelmässä sekä suoritettujen tutkinnon tuottamaa kelpoisuutta. Liitteen tarkoituksena on tehdä helpommaksi ymmärtää, mitä tietoja ja taitoja tutkinnon suorittamiseksi on pitänyt hankkia. Se ei kuitenkaan korvaa alkuperäistä tutkintotodistusta eikä takaa, että toisen maan viranomaiset tunnustaisivat tutkinnon.

Suomessa tutkintotodistuksen liite on käytössä kaikissa korkeakouluissa (asetukset 497/2004 ja 794/2004). Tutkintotodistuksen liite annetaan valmistuneille automaattisesti ja englannin kielellä. Opetushallitus tukee korkeakouluja liitteen laatimisessa. Lisätietoa ja tutkintotodistuksen malli: www.oph.fi/tutkintojentunnustaminen.

Europassi

Kaikkia koulutusasteita palveleva Europassi perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston päätökseen yhteisistä tutkinto- ja pätevyysvaatimuksia selkeyttävistä puitteista (2241/2004/EY, 15.12.2004). Europassi on henkilökohtainen, asiakirjoista koostuva koordinoitu kansio, jota kansalaiset voivat käyttää osoittaakseen ja esittääkseen tutkintonsa ja pätevyytensä eri puolilla Eurooppaa sekä työmarkkinoilla että koulutuksessa. Europassiin kuuluu viisi asiakirjaa, joista henkilö valitsee tarvitsemansa. Europassin perusasiakirja on Europass-ansioluettelo, jossa opiskelija tai työnhakija esittää tiedot koulutuksestaan, työkokemuksestaan ja kielitaidostaan. Ansioluettelon tueksi voi liittää muita Europassin asiakirjoja, kuten Europass-liikkuvuustodistuksen, johon oma oppilaitos tai korkeakoulu on merkinnyt ulkomailla suoritettuja oppimisjaksot. Muut asiakirjat ovat Europass-kielipassi, ammatillisen tutkintotodistuksen kansainväliseen käyttöön tarkoitettu liite (Certificate Supplement) sekä korkeakoulututkintotodistuksen kansainväliseen käyttöön tarkoitettu liite (Diploma Supplement).

3 Osaamisen tunnustaminen ja laadunvarmistus

3.1 Elinikäinen oppiminen

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen liittyy keskeisesti koulutuksen kehittämiseen, elinikäisen oppimisen edistämiseen ja koulutuksen kansainvälistämiseen. Elinikäinen oppiminen on Suomessa määritelty keskeiseksi koulutuspolitiikkaa ja muita politiikkoja suuntaavaksi näkökulmaksi. Euroopan komission tiedonannossa eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttamisesta elinikäinen oppiminen kattaa kaiken toiminnan, jonka tavoitteena on parantaa ammattitaitoa, tietoa ja osaamista sekä edistää henkilökohtaisten toiveiden toteutumista, aktiivista kansalaisuutta, sosiaalisia taitoja ja työllistettävyyttä.

Toimintaympäristön monimuotoistuminen ja monimutkaistuminen edellyttävät elinikäistä oppimismyönteistä asennetta. Elinikäinen oppiminen ei kuitenkaan tarkoita sitoutumista elinikäiseen tutkinto-opiskeluun, vaikka hyvä koulutus luo pohjan yksilön kyvyille oppia uutta. Osaamista kehitetään myös muussa kuin tutkintoon johtavassa koulutuksessa, mm. täydennyskoulutuksessa, työnantajan järjestämässä henkilöstökoulutuksessa sekä harrastus- ja järjestötoiminnassa.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen tavoitteena on edistää oppimismyönteisyyttä. Elinikäisen oppimisen kannalta on tärkeää, että aiemmin hankittu osaaminen otetaan huomioon myös korkeakouluissa. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen perustuu ajatukseen siitä, että vain opiskelijan osaaminen on tärkeää, ja se, missä ja miten osaaminen on hankittu, menettää merkityksensä.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen voi avata pääsyn korkeakoulutukseen ilman muodollista koulutuksen tuomaa hakukelpoisuutta. Käytäntö kannustaa kehittämään omaa osaamista ja luo tasa-arvoa antamalla uusia mahdollisuuksia niille, jotka eivät eri syistä ole aiemmin päässeet korkeakoulutuksen pariin. Aiemmin opitun tunnustamisella on siten myös yhteiskunnallista merkitystä.

Opiskeluaikana aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisella on merkitystä inhimillisten ja taloudellisten säästöjen lisäksi opiskelun ja osaamisen kehittämisen kannustimena. Myös opintojen aikana muodollisen koulutuksen ulkopuolella hankitun osaamisen tunnustaminen edistää opintojen etenemistä ja joustavaa suorittamista.

Korkeakouluissa elinikäisen oppimisen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kannalta keskeisiä työkaluja ovat osaamislähtöiset opetussuunnitelmat, henkilökohtaiset opintosuunnitelmat (HOPS) ja erilaiset osaamisen näyttämisen tavat.

3.2 Korkeakouluopetuksen kehittäminen

Korkeakouluopetusta on viime vuosien uudistusten yhteydessä kehitetty suuntaan, jossa opiskelijan osaaminen on entistä keskeisempää. Korkeakouluopetuksen kehittämisessä on kiinnitetty entistä enemmän huomiota oppimisprosessiin, opiskelijan yksilölliseen lähtötilanteeseen ja osaamistavoitteisiin.

Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa tehdyllä opetuksen kehittämistyöllä on ollut hyvin samankaltaisia päämääriä. Tutkintorakenteen uudistamisen ja korkeakoulutuksen kehittämisen yhteydessä suomalaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetussuunnitelmat on pyritty uudistamaan pitkälti oppimistavoitteiden näkökulmasta. Ammattikorkeakouluissa kehitystyötä on tehty esimerkiksi ECTS-projektissa opintopisteytykseen siirryttäessä. Yliopistojen työ on liittynyt tutkinnonuudistukseen. Ydinainesanalyysin ja opetussuunnitelmatyön teoreettisilla malleilla on ollut keskeinen rooli uudistusten toteuttamisessa.

Korkeakoulujen kehittämistyö on tähdännyt oppimisen näkökulman vahvistamiseen. Tämä näkyy mm. opetusmenetelmien ja opetussuunnitelmien kehittämisessä sekä henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (HOPS) käyttöönotossa. Opetusta on muutettu yksilöllistä oppimista edistäväksi myös opiskelijoiden ohjauksella, oppimisen arvioinnin menetelmien monipuolistamisella (esim. portfoliot ja oppimispäiväkirjat) ja erilaisten oppijoiden opintojen ja opinnäytetöiden tukemisella. Korkeakoulut ovat tiivistäneet koulutusalaakohtaista yhteistyötään ja pyrkivät kokoamaan opintoja nykyistä laajemmiksi työelämäperustaisiksi kokonaisuuksiksi. Tavoitteena on ollut opintojen mitoituksen ja kuormittavuuden tarkistaminen, opintojen sisältöjen tarkastelu (ydinainesanalyysi, kompetenssit) sekä tutkintojen ymmärrettävyyden parantaminen.

Korkeakoulutuksen yksi keskeinen tavoite on opiskelijan kehittyminen oppijaksi, joka osaa asettaa oppimistavoitteita ja toimia suunnitelmallisesti niiden saavuttamiseksi, pystyy arvioimaan tavoitteiden saavuttamista ja niiden mielekkyyttä sekä osaa jakaa omaa osaamistaan ja oppia muilta. Opetuksen keskeisenä tavoitteena on, että opiskelija viimeistään tutkintoon valmistuttuaan osaa oppia ilman opetusta. Tämä voidaan asettaa tavoitteeksi niin akateemisen kuin ammatillisenkin asiantuntijuuden kehittämisessä.

Tavoitteena on päästä eroon pintaoppimisesta ja asenteesta, jossa kurssien suorittaminen on itseisarvo osaamisen kehittämisen sijaan. Opiskelijan tulisi omaksua sellaisia tiedonkäsittelytapoja, jotka edistävät asioiden syvällistä oppimista ja ymmärtämistä sekä toiminnallista osaamista. Korkeakouluissa painotetaan myös oppimisen yhteisöllisyyttä, sitoutumista yhteisiin päämääriin sekä tieteen ja ammatin eettisiin arvoihin. Vuorovaikutustaidot sekä ammatillisen ja tieteellisen identiteetin kehittyminen on otettu korkeakouluopetuksen kehittämisen tavoitteiksi.

Korkeakouluissa edistetään voimakkaasti ajattelua, jonka mukaan oppimisprosessi on yksilöllinen prosessi, johon opettaja ja hänen käyttämänsä menetelmät vaikuttavat. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen alleviivaa osaltaan sitä, että opiskelijan oppimiseen vaikuttavat monet tekijät, eikä korkeakoulun järjestämiin opetustilanteisiin osallistuminen takaa opiskelijan oppimista. Se, että opiskelijat oppivat ilman opetustakin, ei kuitenkaan vähennä opetuksen merkitystä. Opetuksella ja ohjauksella on entistä vaativampi rooli opiskelijan oppimisprosessin tukemisessa.

Opetussuunnitelmien osaamistavoitteiden määrittelyn tavoitteena on auttaa opetussuunnitelmien ydinaineksen määrittelyä ja tehdä oppimisprosessia läpinäkyväksi. Osaamistavoitteet auttavat opiskelijaa hahmottamaan konkreettisesti, minkälaista osaamista häneltä edellytetään, sekä jäsentämään ja arvioimaan omaa oppimistaan ja osaamistaan. Ne auttavat

korkeakoulun henkilöstöä tekemään valintoja ja keskittymään osaamisen kannalta keskeiseen ydinainekseen. Osaamistavoitteet konkretisoivat korkeakoulujen ulkopuolisille tahoille korkeakoulututkinnon suorittaneiden osaamista ja valmiuksia.

Korkeakouluissa on käyty keskustelua siitä, että osaamistavoitteet tulee määritellä riittävän yleisellä tasolla. Yleisten, kaikille ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille yhteisten kompetenssien määrittelyssä päädyttiin ammattikorkeakoulujen ECTS-projektissa kuuteen keskeiseen osaamisalueeseen, jotka ovat itsensä kehittämisosaaminen, eettinen osaaminen, viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, kehittämistoiminnan osaaminen, organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen sekä kansainvälisyysosaaminen. Koulutusohjelmakohtaisten ja yleisten kompetenssien määrittelytyön tuloksia on käsitelty tarkemmin ammattikorkeakoulujen ECTS-projektin kotisivuilla www.pkamk.fi/ects.

Yliopistoissa yhteisiä osaamistavoitteita voidaan kirjata hyvin yleisellä tasolla, esimerkiksi kriittinen ajattelu, tieteellisten käsitteiden ja menetelmien käyttö sekä tieteellisen tiedon ja arkitiedon luonteen ymmärtäminen. Esimerkiksi Tuning-hankkeessa korkeakoulututkintojen yleisinä kompetensseina erotetaan kolmenlaisia osa-alueita. Välineellisiin kompetensseihin (instrumental competences) kuuluvat kognitiiviset, metodologiset, teknologiset ja kielelliset tiedot ja taidot. Henkilökohtaisiin ja viestintätaitoihin (interpersonal competences) kuuluvat esimerkiksi sosiaaliset taidot. Systemisiin kompetensseihin (systemic competences) kuuluvat kokonaisia järjestelmiä koskevat tiedot ja taidot. Lisätietoa Tuning-hankkeesta: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>.

3.3 Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien hyödyntäminen

Korkeakouluissa on ryhdytty hyödyntämään systemaattisia HOPS-käytäntöjä ja ohjaamista. HOPS:in tavoitteena on akateemisen ja/tai ammatillisen asiantuntijuuden kehittyminen. HOPS tukee opiskelijan sosiaalistumista ja integroitumista korkeakouluun: ammatillisen ja akateemisen identiteetin, koulutusalan sosiaalisten käytäntöjen, toimintaperiaatteiden sekä akateemisten ja ammatillisten taitojen kehittymistä. HOPS on myös psykososiaalisen tuen väline, jolla korkeakoulu osoittaa huolenpitoa ja kannustusta. Opiskelija työstää HOPS:iaan läpi opiskeluajan.

HOPS:in tavoitteena on mm. mahdollistaa yksilöllisiä opintopolkuja, tukea sitoutumista tehokkaaseen opiskeluun, jäsentää opintoja tehokkaammin, määritellä tutkintoon kuuluvia opintoja etukäteen, tukea opintojen etenemistä opiskelu- ja elämäntilanteiden muutoksessa, lyhentää tutkintojen suoritusaikoja, tukea opiskelijaa työelämä- ja tutkimusvalmiuksien kehittymistä, turvata opiskelun jatkuvuuden työssäkäynnin lisääntyessä ja tukea opintotuen käytön suunnittelua.

HOPS yhdistää opiskelijan aiemmin hankkiman osaamisen, korkeakoulun opetussuunnitelman ja opiskelijan osaamistavoitteet. HOPS-prosessin yhteydessä tekemänsä itsearvioinnin pohjalta opiskelija esittää opintojakson osittaista tai täydellistä hyväksilukua, mikäli opiskelijalla on korkeakoulun osaamistavoitteiden mukaista aiemmin hankittua osaamista. Opiskelija tekee hakemuksen, johon hän voi liittää mukaan erilaisia dokumentteja, joilla hän perustelee aiemmin hankittua osaamistaan. Niiltä osin kuin koulutuksen tavoitteita vastaavaa osaamista tunnustetaan, voidaan päällekkäisyyksiä poistaa ja siten jouduttaa opintojen etenemistä. Oleellista on, että opiskelija ei esitä pelkästään dokumenttia, vaan kuvaa, mitä koulutuksen tavoitteisiin liittyvää osaamista hänellä on esitetyn dokumentin pohjalta.

Toiselta alalta tai korkeakoulusta maisterivaiheen koulutukseen siirtyvien opiskelijoiden kanssa kartoitetaan myös täydentävien opintojen tarve. Soveltuvan tutkinnon suorittaneille ei määrätä täydentäviä opintoja. Täydentäviä opintoja määrätään vain, jos opiskelijalta puuttuu keskeistä osaamista maisterivaiheen opinnoissa etenemiseksi ja maisterivaiheen koulutuksen osaamistavoitteiden saavuttamiseksi.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen linkittyy siis tiiviisti korkeakoulujen HOPS-prosesseihin, joissa

Opiskelija

- pohtii omia työelämä tavoitteitaan ja odotuksiaan, mm. mitä osaamista, tietoja, taitoja ja ominaisuuksia akateeminen ja ammatillinen asiantuntijatehtävä edellyttävät
- kartoittaa, millaista hänen osaamisensa on tällä hetkellä (ml. aikaisemmat opinnot ja aiemmin hankittu osaaminen esim. työ- harrastus- ja luottamustoimien kautta)
- vertaa, onko hänellä sellaista aiemmin hankittua osaamista, joka vastaa korkeakoulun osaamistavoitteita, ja johon opiskelijan kannattaa hakea hyväksilukua
- ottaa selvää, miten erilaista osaamista voi hyödyntää asiantuntijatehtävissä ja mitä osaamista hänen tulee vielä täydentää.

Korkeakoulu

- tarjoaa ohjausta opetussuunnitelman osaamistavoitteiden ja opetuksen tavoitteiden ja luonteen ymmärtämiseen. Ohjausta annetaan osaamistavoitteiden saavuttamiseksi.
- tiedottaa opiskelijoita tunnustamisjärjestelmästä (esim. hyväksilukupäätöksen hakeminen) ja antaa ohjausta. Opiskelijoille annetaan tietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia ja millainen velvollisuus heillä on esittää aikaisempaa osaamistaan (näytöt, todistukset).
- saa tarkempaa tietoa (mm. opetussuunnitelman ja opetusmenetelmien kehittämiseksi) siitä, millaista aikaisempaa osaamista opiskelijoilla on.
- pystyy opiskelijan kanssa nivomaan muualla kuin muodollisessa koulutuksessa saadun osaamisen paremmin yhteen muun oppimisen kanssa.

3.4 Osaamislähtöinen ajattelutapa ja osaamisen arviointi

Osaamisen tunnistaminen ja hyväksilukujen myöntäminen edellyttävät, että korkeakoulut kuvaavat opetussuunnitelmissaan tutkintojen ja niiden osien osaamistavoitteet. Hyväksilukemisprosessin kuluessa opiskelijan osaamista verrataan opetussuunnitelman osaamistavoitteisiin. Hyväksilukemisen kannalta sillä ei ole merkitystä, missä ja miten osaaminen on hankittu.

Osaamistavoitteiden määrittely ja opiskelijan osaamisen ja näyttöjen arviointi vaativat korkeakouluilta arviointiosaamista. Kun osaamisesta puhutaan arvioinnin yhteydessä, osaamisen ajatellaan olevan osoitettavissa tiettyinä tietoina ja taitoina tai niitä luotettavasti heijastavana toimintana. Osaamisen arvioinnissa päästään yleensä kohtuulliseen luotettavuuteen vain, kun arvioidaan yksittäisiä ja yksinkertaisia tehtäviä. Erityisesti akateemisen koulutuksen kehittämisen kannalta tällainen arviointi on kuitenkin ongelmallista, koska yksittäiset taidot eivät ole keskeisiä akateemisen asiantuntijuuden kannalta. Myös ammatti-

korkeakoulutuksen kehittämisessä on huomattu, että osaamista ei kannata määritellä erillisten, toisistaan riippumattomien elementtien avulla. Tällainen lähestymistapa johtaa helposti osaamisen pilkkomiseen, liialliseen yksityiskohtaisuuteen ja työläyteen, monimutkaisiin arviointimenettelyihin sekä pinnallisiin opiskelustrategioihin.

Oppimisen ja osaamisen arvioinnilla on monta tehtävää. Oppijalle arviointi on parhaimmillaan palautetietoa paitsi omasta oppimisesta myös seikoista, jotka ovat edistäneet tai ehkäisseet oppimista eli oppimisprosessista. Arviointi on aina myös kontrollointia ja opiskelijoiden järjestykseen asettamista. Jotta hyvään oppimiseen päästään, on opetus suunnitelma (oppisisällöt), opetusmenetelmät, arviointimenettelyt ja tuloksista raportointi sekä vuorovaikutusilmapiiri saatava yhteisiä tavoitteita edistäviksi. Myös aiemmin hankitun osaamisen arvioinnin tulee tukea korkeakoulujen opetuksen kehittämistä ja opiskelijan oppimisprosessia.

Korkeakoulut ovat viime vuosina kehittäneet opetustaan voimakkaasti. Vaikka osaamisperustaista ja opiskelijan oppimista korostavaa lähestymistapaa edistetään pedagogisessa koulutuksessa ja korkeakoulujen strategioissa, käytännöt vaativat luonnollisesti jatkuvaa kehittämistä. Korkeakouluissa monet oppimisen ja osaamisen arvioinnin tavat voivat vielä suosia pintaoppimista syvemmän tiedonrakentumisen asemesta. Osittain tämä johtunee siitä, että arviointi kohdistetaan vain oppimistuloksiin ja oppimisprosessi jää vähemmälle huomiolle. Vallitseva oppimiskäsitys puoltaa kuitenkin vahvasti arvioinnin opiskelijakeskeisyyttä ja sen prosessiluonteisuutta. Siksi aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ei ainakaan kaikilta osin voida palauttaa vain mekaaniseen oppimistulosten ja -tavoitteiden vertaamiseen.

Klassisessa arviointiterminologiassa puhutaan formatiivisesta arvioinnista. Siinä arvioinnin tehtävänä on antaa sekä oppijalle että opettajalle reaaliaikaista tietoa oppimisesta ja siihen vaikuttavista seikoista sekä mahdollistaa opetus- ja opiskelutapojen muuttaminen paremmin oppimista edistäväksi jo yksittäisen kurssin kuluessa. Osaamisen arviointi on aina vähintään jonkin verran summatiivista, eli se kohdistuu oppimisen tulokseen eikä prosessiin. Se on luonteeltaan pikemmin palkitsevaa ja rankaisevaa kuin prosessia korjaavaa, eikä se osoita juuri mitään niistä prosesseista, joiden kautta osaamiseen on päädytty. On siis yhtä tärkeää arvioida oppimisprosessia kuin sen tuloksia.

Laadullinen oppimiskäsitys on välttämätön, kun arvioinnilla halutaan tukea opiskelijan oppimisprosessia. Koulutuksen kehittämiseksi arvioinnin on pystyttävä tuottamaan tietoa siitä, mitä osaamista opiskelijalla on, ja miten opiskelija on rakentanut tietonsa ja taitonsa. Laadullinen näkökulma on välttämätön myös siksi, että opiskelijan rakentama tieto ja hänen hankkimansa osaaminen on aina monipuolista ja monitasoista. Tämä korostaa myös arvioinnin kokonaisvaltaisuuden merkitystä sen sijaan, että opiskelijat pyritään vain saamaan järjestykseen arvosanojen perusteella. Tavoitteena on, että jokaista oppijaa arvioidaan yksilöllisesti ja hänen laajemman osaamisensa näkökulmasta.

Edellä sanottu asettaa haasteita arvioinnin ja aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle. Seuraavat näkökulmat voivat helpottaa kehitystyötä:

- Oppiminen korkeakoulussa on paljolti jatkuvaa henkilökohtaista merkitysten rakentumisprosessia. Korkeakoulut arvioivat omaa toimintaansa (esim. arviointikriteerit, näyttämisen tavat) sen mukaan, miten toiminta parhaiten tukee opiskelijoiden oppimisprosessia.
- On tärkeää luoda järjestelmä ja menetelmiä, jotka tukevat opiskelijan oppimisprosessia ja tätä kautta akateemisen ja ammatillisen asiantuntemuksen kannalta tärkeää itseohjautuvuutta.

- Koska arviointi suuntaa oppimista, osaamisen arvioinnin menetelmien tulisi motivoida oppimaan lisää ja yhä monimutkaisempia tietoja ja taitoja. Kaikkea tutkinnon tuottamaa osaamista ei voi pilkkoa yksityiskohtaisiin kurssikohtaisiin osaamistavoitteisiin. Arvioinnissa tulee huomioida myös tutkinnon kokonaisuuden osaamistavoitteet.
- Osaamistavoitteiden määrittelystä ja niiden opetussuunnitelmadokumenttiin kirjaamisesta hyötyvät sekä korkeakoulut ja opiskelijat että sidosryhmät.
- Osaamista jäsennetään laajoina osaamiskokonaisuuksina, jotka konkretisoivat osaamisen hahmottamista ja arvioimista.

3.5 Osaamisen tunnustamisen laadunvarmistus

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kehittäminen linkittyy korkeakoulujen laadun kehittämiseen ja arviointiin monin tavoin. Korkeakouluilla on viime kädessä vastuu tuottamiensa tutkintojen eli korkeakoulusta valmistuneiden opiskelijoiden osaamisen laadusta. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmän tulee olla luotettava ja läpinäkyvä, jotta opiskelijat eivät joudu eriarvoiseen asemaan hyväksiluettujen opintojen johdosta.

Osaamistavoitteisen opetussuunnitelman, opiskelijan ohjauksen, opetusmenetelmien ja opetuksen arvioinnin (ml. näytöt) kehittäminen kuuluvat korkeakoulujen opetuksen laadun jatkuvaan kehittämiseen. Periaatteessa kaikkien korkeakoulujen arviointimenetelmien tavoitteena tulee olla osaamisen kehittymisen ja oppimisprosessin arviointi. Korkeakoulut käyttävät yhä monipuolisempia arviointimenetelmiä. Arviointimenetelmiä ovat esimerkiksi tentit, portfoliot, tutkielmat, erilaiset tutkimus-, kehittämis- ja selvitystehtävät, projektit ja itsearviointi. Viime aikoina kuulusteluja, jopa perinteisiä tenttejä, on alettu kehittää kohti autenttisia ongelmanratkaisutilanteita, jolloin kuulustelussa opiskelijalle annettava tehtävä olisi todellinen ratkaisua vaativa ongelma. Tällöin myös sen ratkaisemista voitaisiin pitää näyttönä osaamisesta.

Erityisesti opinnäytteet nostetaan usein esimerkeiksi niistä opintosuorituksista, joiden arvioinnilla on suuri merkitys opiskelijan osaamisen todentamisen kannalta. Opinnäytetyö toimii siltana opiskelijan ja työelämän välillä. Se integroi työelämän, ammatilliset ja akateemiset opinnot ja muut tutkintoon liittyvät opinnot (esim. tutkimusmenetelmälliset ja viestinnän opinnot) mielekkääksi kokonaisuudeksi. Opinnäytetyöt ovat tärkeitä myös oppimisprosessin arvioinnin kannalta. Usein korkeakoulut pitävät tutkintojen laadun takaamiseksi välttämättömänä, että opinnäytetyö tehdään tutkinnon myöntävässä korkeakoulussa.

Aiemmin hankittua osaamista arvioidaan samoilla kriteereillä ja menetelmillä, joita opintosuoritusten arvioinnissa muutenkin käytetään. Aiemmin hankitun osaamisen näyttämisen tapa voidaan integroida koulutuksen normaaliin toimintaan. Tämä edellyttää arviointimenettelyjen ja opetussuunnitelmien kehittämistä siten, että osaamistavoitteet kuvataan ja arviointi tukee opiskelijan oppimisprosessia ja todellista osaamista. Erillisten näyttöjen tai näyttökokeiden luominen korkeakoulutukseen ei aina ole tarpeellista etenkin silloin, kun arvioidaan suhteellisen pienten opintokokonaisuuksien hyväksilukemista.

Opiskelijalla on oikeus saada osaamisensa hyväksiluettua silloin, kun hänellä jo on opetussuunnitelman tavoitteiden mukainen osaaminen. Opiskelijalla on myös oikeus osallistua opetukseen, jotta hän halutessaan voi kehittää omaa osaamistaan opetussuunnitelman vaatiman tason yli. Kaikki opiskelijat eivät halua saada hyväksilukuja aiemmin hankitun osaamisen perusteella, vaan haluavat osallistua korkeakoulun järjestämään opetukseen. Opiskelijan opintojen ja oppimisen lähtötilannetta hahmotetaan henkilökohtaisten opintosuunnitelmien ohjauksen yhteydessä.

- Aiemmin hankittua osaamista arvioidaan mahdollisuuksien mukaan samaan tapaan kuin muitakin opintasuorituksia, eli niiden tulee täyttää samat osaamisen kriteerit.
- Aiemmin hankitun osaamisen työkalut eli osaamistavoitteinen opetussuunnitelma, HOPS, opetusmenetelmät, opiskelijoiden osaamisen arviointi (ml. näytöt) ja osaamislähtöinen ajattelutapa kuuluvat korkeakoulujen opetuksen laadun jatkuvaan kehittämiseen.
- Korkeakouluilla on vastuu hallinnollisten menettelytapojen laadusta: yhdenmukaisuudesta, läpinäkyvyydestä ja luotettavuudesta. Alakohtaisella yhteistyöllä luodaan ja täsmennetään yhdenmukaisia periaatteita ja arviointilinjoja.
- Tunnustamisjärjestelmä kuvataan esimerkiksi osana laatukäsikirjaa.

3.6 Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen

Osaamisen arvioinnin ja osaamistavoitteiden kuvaamisen vaikeus selittää osaltaan sitä, että etenkin muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista tunnustetaan korkeakouluissa melko vähän. Yksittäisiä opintojaksoja on jonkin verran korvattu esimerkiksi järjestö- ja hallintokokemuksen perusteella. Myös kieliopintojen korvaaminen nousee usein esiin, kun keskustellaan muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisesta.

Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista voidaan tunnustaa helpoimmin sellaisissa opetussuunnitelman opintojaksoissa, joiden osaamistavoitteet on palautettavissa selkeisiin ja mitattaviin taitoihin. Tästä seuraa, että muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamista voidaan helpottaa eniten opetussuunnitelmatyöllä. Erityisen hyvä lähtökohta tämä on silloin, kun on oletettavissa, että useilla opiskelijoilla on samantyyppistä, esimerkiksi työn kautta saavutettua osaamista. Erityisesti täydennyskoulutuksen, pätevoittämiskoulutuksen, muuntokoulutuksen ja jo työelämässä oleville suunnattujen korkeakoulututkintojen opetussuunnitelmatyössä ja opetuksessa voidaan hyödyntää muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista.

Koulutuksen alkaessa opiskelijoilla ei välttämättä ole jäsentynyttä käsitystä omasta osaamisestaan ja siitä, missä suhteessa se on koulutuksen tavoitteisiin. Myös oppimisprosessin hahmottaminen voi olla vaikeaa. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen voi olla muutakin kuin tapa hakea hyväksilukemista. Menetelmiä tulisikin kehittää suuntaan, jossa opiskelijalla on mahdollisuus paitsi tunnistaa ja osoittaa omaa osaamistaan myös hankkia sitä osaamista, mitä häneltä puuttuu osaamistavoitteiden saavuttamiseksi.

Opiskelijat tarvitsevat aikaa, ohjausta ja keskusteluita, joiden avulla koulutuksen tavoitteet ja ammatillinen ja akateemisissa asiantuntijatehtävissä vaadittava osaaminen alkaa selkiytyä. Arvioinnin oppimista suuntaavaa luonnetta voidaan käyttää hyväksi siten, että itse arviointitapahtumasta tehdään oppimistilanne. Aiemmin hankitun osaamisen arvioinnin menetelmä voi myös tukea ja rakentaa opiskelijan oppimista. Arviointikriteerien avulla opiskelija voi paremmin tunnistaa omaa osaamistaan.

Arviointitapahtumassa opiskelija voi korkeakoulun tarjoamien tiedon ja kokemuksen analysointimenetelmien avulla uudelleen rakentaa ja tulkita esimerkiksi työelämässä hankittua osaamista siten, että se vastaa korkeakoulun määrittämiä tavoitteita. Samalla korkeakoulu saa arvokasta tietoa siitä, millaista osaamista työelämä tuottaa ja tarvitsee. Työelämässä hankitun osaamisen huomioon ottaminen rikastuttaa oppimista. Opiskelijoiden esimerkiksi työelämässä hankkimaa osaamista voidaan hyödyntää opetustilanteissa muun muassa havainnollistamaan ja tulkitsemaan opetettavaa asiaa.

3.7 Aiemmin hankitun osaamisen näyttötapa

Yleisesti jo käytössä olevia osaamisen näyttämisen työvälineitä ovat esimerkiksi henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS), portfolio, oppimispäiväkirja, työsuoritukset, haastattelut sekä kirjalliset ja suulliset kuulustelut. Haasteena on näiden työvälineiden saaminen entistä tehokkaampaan käyttöön ja niiden uudistaminen osaamisen tunnistamiseen, arviointiin ja tunnustamiseen. Korkeakouluissa tarvitaan lisää kokemuksia menetelmien hyödyntämisestä.

Essee

Esseitä käytetään paljon korkeakouluissa opiskelijan osaamisen todentamiseksi. Esseellä voi myös täydentää muuta osaamisen näyttöä, esimerkiksi opiskelijan esittämää todistusta kielen hallinnasta suhteessa opetussuunnitelmassa esitettyihin ammattialan kielitaidon tavoitteisiin. Esseellä opiskelija voi myös täydentää käytännöllisen osaamisensa näyttöä ja/tai osoittaa aiemmin hankkimansa osaamisen yhteyttä korkeakoulun vaatimaan teoreettiseen osaamiseen.

Haastattelu

Haastattelua suositellaan käytettäväksi yhdessä monien osaamisen näyttötapojen kanssa. Haastattelu täydentää ja luo lisätietoa, eikä sitä suositella ainoaksi arviointimenetelmäksi. Haastattelukysymykset on hyvä laatia etukäteen muun toimitetun näytön pohjalta. Haastattelu sopii hyvin henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laadinnan yhteyteen. Opiskelijaa haastatteleamalla kartoitetaan hänen osaamistaan ja suunnitellaan hänen kanssaan sopivaa opintopolkua.

Kuulustelu

Opiskelija voi osoittaa aiemmin hankitun osaamisensa kirjallisella kuulustelulla (tunti) osallistumatta opetukseen. Kuulustelu voidaan järjestää myös suullisesti. Autenttiseksi ongelmanratkaisutilanteeksi suunniteltu kuulustelu osoittaa parhaiten aiemmin hankittua osaamista.

Opetusnäytteet, esitelmät ja muut taidonnäytteet

Opiskelija voi osoittaa työssä hankitun osaamisen tai pätevyyden antamalla opetusnäytteen tai muun taidonnäytteen aidossa työtilanteessa tai simuloitussa tilanteessa. Arviointimenetelmänä on havainnointi. Esimerkiksi opettajaksi opiskelevan toimintaa opetustilanteessa voidaan arvioida koululuokassa. Esitelmä toimii suullisena ja kirjallisena osaamisen näyttönä. Esitystapa, laajuus ja sisältö vaihtelevat tavoitteen mukaan. Esitelmä toimii myös täydentävänä suorituksena, jos muut dokumentit eivät riitä osaamisen hyväksilukuun. Esitelmän voi toteuttaa esimerkiksi vuorovaikutteisena opetustilanteena opetusryhmässä, jolloin hyväksilukua hakeva opiskelija jakaa työssä hankkimaansa osaamista ja tietoa muillekin opiskelijoille.

Havainnointi sopii myös muun ammatillisen pätevyyden arviointiin. Ulkopuoliset tai korkeakoulun omat arvioijat havainnoivat korkeakoulun ennalta määrittelemien kriteerien mukaan opiskelijan osaamista todellisessa työssä työpaikalla ja päättävät, vastaako hänen

osaamisensa ja taitonsa työssä vaadittua osaamis- ja taitotasoa. Arvioijat koulutetaan tätä tehtävää varten. Tämä vaatii erityistä yhteistyötä korkeakoulun ja työelämän välillä.

Esimerkiksi sopii suuressa tai pk-yrityksessä yrittäjänä toimimisen hyväksiluku yrittäjyysopinnoissa. Tehtävässä voidaan havainnoida paitsi liiketalouteen kuuluvaa substanssi-osaamista myös yleisiä työelämävalmiuksia kuten tiimityöskentelytaitoja, vuorovaikutustaitoja, kielitaitoa ja kykyä työskennellä kansainvälisessä työympäristössä.

Simuloidussa työtilanteessa opiskelija asetetaan toimimaan kontekstissa, jossa esiintyvät kaikki aidon työtilanteen elementit ja jossa hänen tulee toiminnallaan osoittaa osaamisensa. Suurin vaikeus on luotettavan simulaatiotilanteen rakentaminen. Esimerkiksi simuloidussa sähköinsinöörin työympäristössä opiskelijan on määrättyssä ajassa analysoitava virheilmoitus, identifioitava virheen syy ja osoitettava vaiheittain korjaustoimenpide sekä korjauksen jokaisessa vaiheessa tarvittavat keinot ja välineet. Muita esimerkkejä simuloiduista tilanteista voisivat olla kokous- ja neuvottelutaito, yritysesittely, tuote-esittely, messuosastolla toimiminen tai muotinäytöksen juontaminen.

Vaikka opetuksen- tai muun taidonnäytteen arvioinnissa on hyvä käyttää ulkopuolista asiantuntijaa, korkeakoulu tekee päätöksen hyväksiluvusta.

Opinnäyte

Opinnäyte on vaativin osaamisen näyttö. Korkeakoulun ulkopuolella hankitun osaamisen esittäminen valmiina opinnäytetyönä, ilman ohjausta ja korkeakoulun vaatimusten mukaisesti, ei tavallisesti ole mahdollista. Opinnäytetyön tulee aina vastata korkeakoulun sille asettamia sisällöllisiä, tutkimuksellisia ja viestinnällisiä kriteerejä. Tekijä osoittaa opinnäyteteollään opinalansa yhteisölle, muulle yhteiskunnalle ja työelämälle kotimaassa ja ulkomailla substanssiosaamistaan, teoreettista ja soveltavaa sekä mm. tutkimusmenetelmällistä ja -viestinnällistä hallintaa. Opinnäyte voidaan toteuttaa korkeakouluissa monin tavoin. Se voi olla kirjallinen esitys (monografia tai artikkelikokoelma), portfolio, taiteellinen produktio, tekninen tuote tai jonkin suuren tapahtuman suunnittelu ja toteutus. Vaikka kyseessä olisi taiteellinen produktio tai tekninen tuote, opinnäytetyöhön liittyy korkeakoulun vaatimusten mukainen kirjallinen raportti.

Oppimispäiväkirja

Oppimispäiväkirja on opiskelijan henkilökohtaisen reflektiivisen ajattelun työväline. Sen avulla opiskelija voi seurata oman ajattelunsa kehittymistä esimerkiksi yhden opintojakson ajan. Opintojakson päätyttyä opiskelija arvioi oppimispäiväkirjassa omaa osaamistaan suhteessa tavoitteisiin. Oppimispäiväkirjaan voi kerätä havaintoja ja kokemuksia myös työelämästä. Oppimispäiväkirja on henkilökohtainen tuotos, joka voi toimia itsearvioinnin ja ulkoisen arvioinnin välineenä, ja sen osia voi liittää portfolioon.

Portfolio

Portfolio on monilla aloilla perinteinen ja luonteva tapa näyttää osaamista. Sen sisältö, laajuus ja esitystapa riippuvat sen tarkoituksesta. Portfolio on usein opintojen aikainen oppimisprosessia kuvaava menetelmä, mutta se soveltuu myös aiemmin hankitun osaamisen näyttämiseen.

Portfolion esittäminen valmiina lopputuotteena ei sellaisenaan riitä osaamisen näytöksi. Opiskelijan on lisäksi selvitettävä suullisesti tai kirjallisesti tai molemmilla tavoilla prosessin

ammattilliset, akateemiset ja henkilökohtaiset kehitysvaiheet, joiden kautta hän on päätenyt lopputulokseen. Ohjauksella on tässä keskeinen rooli. Portfolio auttaa opiskelijaa arvioimaan omaa oppimisen prosessiaan sekä käytännöllisellä että teoreettisella tasolla ja toimii siten sekä itsearviointin että ammatti-identiteetin kehittymisen välineenä.

Portfoliolla voidaan tunnistaa ja näyttää myös työpaikalla hankittua kokemusperäistä osaamista. Opiskelijaa ohjataan tunnistamaan ja analysoimaan työpaikalla tekemiään havaintoja. Korkeakoulu tarjoaa hänelle teoreettisia opintoja, joiden avulla hän pystyy muuttamaan kokemusperäisen ja havainnointiin perustuvan osaamisensa akateemiseksi tiedoksi. Häntä ohjataan esittämään tietonsa ja osaamisensa portfoliona. Esitetty osaaminen arvioidaan suhteessa opetussuunnitelman osaamistavoitteisiin ja tunnustetaan osaksi opintoja.

3.8 Oppimisen yhteisöllisyydestä

Oppiminen on yhtäältä yksilöllinen ja toisaalta aina myös yhteisöllinen prosessi. Nykyisen ja tulevan työelämän edellyttämä korkeatasoinen osaaminen on niin ikään yhteisöllistä ja verkostomaista: yksilön tiedot ja taidot eivät riitä laajojen, monimutkaisten ja usein käsitteellisesti vaikeasti haltuun otettavien ongelmien ratkaisemiseen jatkuvasti muuttuvissa ympäristöissä. Korkeakoulujen opetuksen kehittämisessä onkin viime vuosina pidetty esillä näkökulmaa, jossa yhdistyvät toisaalta yksilölliset tavoitteet ja toisaalta oppimisen yhteisön ja ympäristön merkitys oppimiselle. Tietojen ja taitojen rakentuminen on yhteisöllistä.

Korkeakoulu oppimisympäristönä koostuu muustakin kuin opetuksesta. Vähintään yhtä tärkeää on riittävä opinto-ohjaus, opiskeluympäristöt ja vuorovaikutus muiden opiskelijoiden ja henkilökunnan kanssa. Tieteellinen ja ammatillinen identiteetti ja korkealatuiset tiedonkäsittelyn tavat kehittyvät parhaiten, kun opiskelijat osallistuvat aktiivisesti korkeakoulun toimintaan. Tutkinnon osaamistavoitteiden saavuttaminen ja sitä tukeva yhteisöllisyys edellyttävät riittävää opiskelijan ja korkeakoulun vuorovaikutusta. Vaikka osa tutkinnosta hyväksiluettaisiin aiemmin hankitulla osaamisella, kontaktiopetuksella ja opinto-ohjauksella taataan yhteisöön kuulumisen kautta syntyvä osaaminen.

Osaamisen näyttämismenetelmiä kehitettäessä on hyvä ymmärtää, miten muut opiskelijat voivat oppia niiltä opiskelijoilta, jotka ovat jo saavuttaneet vaaditun osaamisen. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ei siis johda oppimisen yhteisöllisyyden murenemiseen, vaan se voi johtaa oppimisyhteisön laajenemiseen, esimerkiksi korkeakoulujen ja työelämän oppijoiden kohtaamiseen.

- Oppimisen yhteisöllisyys vaikuttaa osaamisen syntymiseen. Korkeakoulut takaavat riittävän vuorovaikutuksen mm. kontaktiopetuksella ja opinto-ohjauksella.
- Osaamisen näyttämisen tavoissa voidaan hyödyntää opiskelijoiden aiemmin hankimaa osaamista siten, että se hyödyttää myös muita opiskelijoita ja saa aikaan vuoropuhelua korkeakoulun ja työelämän sekä muun yhteiskunnan välillä.

4 Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen käytäntöjä eräissä Euroopan maissa

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa on uusi kehittämiskohde useissa Euroopan maissa. Erityisen vähän kokemusta on arkioppimisen, epävirallisen oppimisen tai työssä opitun tunnustamisesta. Huomion kiinnittäminen oppimistuloksiin ja opiskelijan todelliseen osaamiseen on noussut esiin sekä Bolognan prosessissa että Euroopan unionin yhteistyössä. Elinikäisen oppimisen kysymykset tulivat mukaan Bolognan prosessiin Prahan ministerikokouksessa vuonna 2001, ja Berliinin vuoden 2003 julkilausumassa aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen otettiin esiin tärkeänä kehittämiskohteenä. Aihe on voimakkaasti esillä myös Euroopan unionin Lissabonin strategiaa toteuttavassa Koulutus 2010 -prosessissa.

Työ on tiivistymässä ja asia saa paljon huomiota paitsi kansainvälisessä keskustelussa myös yksittäisten maiden politiikoissa sekä monissa maissa parhaillaan uudistettavissa säädöksissä. Tutkintojen viitekehysten käyttöönotto lisää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista. Kansainvälinen keskustelu painottuu viitekehyksiin ja niiden hyödyntämiseen, tunnustamisen välineisiin ja kriteereihin sekä tunnustamisen laadunvarmistukseen.

Keskustelu aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta on useissa maissa liitetty korkeakouluun pääsyyn. Korkeakoulutukseen pääsyä on haluttu laajentaa erityisesti silloin, kun ei ole valintakoetta ja valinnan mahdollistaa vain tietty toisen asteen todistus. Monissa maissa on myös huomioitu sellaisten pakolaisten tarpeet, joilla ei ole dokumentteja koulutuksesta, ja kehitetty menettelyjä heidän osaamisensa tunnustamiseksi. Mm. Pohjoismaissa menettelyä on kuitenkin pyritty laajentamaan kattamaan myös aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen osana suoritettavaa tutkintoa.

Pisimmällä aiemmin hankitun arkioppimisen, epävirallisen oppimisen tai työkokemuksen kautta hankitun osaamisen tunnustamisessa eli ns. APEL-käytännöissä ollaan maissa, joissa koko koulutusjärjestelmän kattavat tutkintojen viitekehukset ovat vakiintunut osa korkeakoulujärjestelmää. Tutkintojen vaatimukset, tutkintojen tuottama osaaminen ja oppimistulokset on määritelty pikemmin viitekehysten kuin lainsäädännön kautta. Opiskelijan aiemmin hankkimaa osaamista peilataan viitekehyksessä asetettuja tavoitteita vasten.

Tällaisia maita ovat esimerkiksi Englanti ja Skotlanti. Ranskassa on mahdollista suorittaa koko tutkinto APEL-menettelyn kautta. APEL-käytäntöjä on kehitetty myös esimerkiksi Irlannissa, Norjassa, Virossa ja Belgiassa.

4.1 Ranska

Ranskassa APEL-toiminta perustuu lainsäädännössä (v. 1985 ja 2002) määriteltyyn oikeuteen päästä opintoihin ja/tai saada tutkinto tai sen osan suoritus kaikilla koulutuksen tasoilla hyväksilukemisen kautta. Kaikilla, jotka ovat työskennelleet vähintään 3 vuotta, on oikeus hakea osaamisensa hyväksymistä oppilaitoksissa.

Aiemmin hankitun osaamisen tarkastelussa näkökulmana on hakijan koko aiemmin hankkima osaaminen, ei pelkästään ammatillinen kehittyminen. Lainsäädännössä toimintaa kuvaavat termit ovat VAP (Validation des Acquis Professionels) ja VAE (Validation des Acquis de l'Expérience). Toiminnalla on selkeät käytännöt. VAP/VAE-ajattelun taustalla on halu tunnustaa myös formaalin koulutuksen ulkopuolella tapahtuva oppiminen. Ranskalaisessa ajattelussa APEL nähdään hyvänä niin yksilölle kuin yrityksillekin, ylipäänsä elinikäiselle oppimiselle.

APEL-menettelyssä hakija jättää hakemuksen oppilaitokseen, jolla on tutkintotodistuksen myöntämisoikeus halutusta oppiaineesta tai halutulta tieteenalalta. Hakemuksia tarkastelee jury, joka koostuu vähintään kolmesta opetuksen ja tutkimuksen edustajasta. Juryssä täytyy olla tasapuolisesti molempien sukupuolten edustajia, ja päätöksen tulee olla yksimielinen. Jury käsittelee hakemuksen ja haastattelee hakijaa. Hakijalla on myös oikeus saada palkallista virkavapaata (3 päivää) hakuprosessin aloittamiseksi. Prosessi kestää yleensä viikkoja jopa kuukausia.

Ranskassa on mahdollista suorittaa kokonainen tutkinto ilman formaalia täydentävää koulutusta, ja järjestelmä koskee kaikenlaisia tutkintoja. Jos jury myöntää hyväksiluvun vain osaan opinnoista, se on velvollinen osoittamaan hakijalle henkilökohtaisen opiskelupolun, jolla tutkinto voidaan suorittaa valmiiksi. Alueellisia ohjauskeskuksia on perustettu palvelemaan hakijoita ja tiedottamaan käytännöistä.

Vuonna 2003 ranskalaiset yliopistot käsittelivät 19 960 hakemusta. 14 930 hakijaa sai myönteisen päätöksen, eli osaamista tunnustettiin ja tunnustettiin ja sen pohjalta myönnettiin joko tutkintoja tai rakennettiin WBL-polkuja (Work-Based Learning), jotta opiskelijat voisivat suorittaa tutkintonsa. Yritykset ja työnantajat, jotka tällä tavalla antavat työntekijöilleen mahdollisuuden kehittyä ammatillisesti, saavat tuntuvia etuja valtiolta.

4.2 Englanti ja Skotlanti

Englannissa ja Skotlannissa ei ole yhteistä kansallista mallia epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. 2000-luvun alussa käyttöön otetut tutkintojen viitekehukset, jotka määrittelevät tutkintojen oppimistulokset, helpottavat aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista. Englannin viitekehys kattaa korkeakoulutuksen ja Skotlannin viitekehys koko koulutusjärjestelmän. Viitekehysten yhteydessä kehitetään kansallisia ohjeita aiemmin hankitun kokemuksellisen ja muun oppimisen (Skotlannissa useimmiten nimellä RPL/Recognition of Prior Learning) tunnistamiseksi. Vapaaehtoisjärjestöjen toimintaa käytetään hyväksi muotoiltaessa uusia kansallisia RPL-ohjeistuksia. Quality Assurance Agency for Higher Education julkaisi vuonna 2004

korkeakouluille ohjeet laadunvarmistamisesta korkeakoulujen toiminnassa aiemmin opitun tunnustamiseksi.

APEL-toiminnassa on siirrytty vuosien varrella oppimistulosten saavuttamisen arviointiin ja oppijakeskeiseen ajatteluun. Opiskelijaa tuetaan tunnistamaan kokemuksellisen oppimisen avulla saavutettuja oppimistuloksia. APEL-prosessiin kuuluu olennaisesti opiskelijan elämäkokemusten ja ydinosaamisen tunnistaminen ja reflektointi hänelle esitettävien kysymysten avulla. Prosessia kuvataan usein Kolbin oppimisen kehän mallin mukaisesti. Tämmäntyyppistä prosessia käytetään oppilaitoksiin tai opinto-ohjelmiin sisäänpääsyn välineenä niin toisen asteen kuin korkea-asteenkin koulutuksessa. Samantyyppistä toimintaa on myös vapaaehtoisjärjestöillä, joilla ei kuitenkaan ole oikeutta virallisen tunnustuksen antamiseen.

APEL/RPL-prosessia voidaan käyttää korkea-asteen oppilaitoksissa myös opintosuoritusten keräämiseen opinto-ohjelmien sisällä. Tällöin opiskelijan on yleensä koostettava portfolio aiemmin hankkimastaan osaamisesta. Portfolio voi sisältää esimerkiksi työnäytteitä, työnantajien todistuksia työtehtävistä, oppimispäiväkirjan, projektityön tai oppilaitoksen antaman tehtävän. Siinä voi olla myös opiskelijan näyttötehtävän tai hänelle tehdyn haastattelun arviointi. Kerätty materiaali annetaan oppilaitoksen arvioitavaksi. Portfolio-menettely on yleisin APEL-menettely Englannissa ja Skotlannissa. Muita APEL-menettelyjä ovat (1) ”assessment on demand”, jossa opiskelijalle annetaan jokin (kirjallinen) tehtävä kurssin tai opintomodulin suorittamisen sijasta, (2) opinto-ohjelmaan kuuluva moduuli, esim. portfolion tekeminen, (3) ”make experience count” -tyyppinen kurssi, jonka aikana opiskelija oppii reflektoidaan kokemuksiaan sekä tunnistamaan ja todentamaan oppimansa asiat tai (4) opinto-ohjelmaan kuuluva moduuli, jonka aikana opiskelija laatii oman henkilökohtaisen ja ammatillisen historiansa tai elämäkertansa ja tunnistaa tärkeimmät taitekohtansa tai saavutuksensa ja keskustelee niistä ohjaajan ja muiden opiskelijoiden kanssa. Portfolio tai muu todennettu oppiminen arvioidaan oppilaitoksessa.

APEL-prosessi voi kestää kahdesta viikosta 8–9 kuukauteen riippuen prosessin tarkoituksesta ja monimuotoisuudesta. Opiskelijat suorittavat oppilaitoskohtaisen maksun APEL-käsittelystä. APEL-menettelyn avulla korvattavien opintojen enimmäismäärä vaihtelee korkeakouluittain. Esimerkiksi University of Middlesex korvaa enintään 2/3 tutkinnosta ja University of Westminster puolestaan enintään puolet tutkinnosta.

Skotlannissa APEL-toimintoja käytetään lähinnä opintosuoritusten keräämiseen opinto-ohjelmien sisällä, ei niinkään oppilaitokseen tai opinto-ohjelmaan sisäänpääsyn välineenä. Suurin osa APEL-hakemuksista tehdään maisteritason opintojen yhteydessä. Oppilaitoksissa katsotaan, että kokemuksellista oppimista on helpompi rinnastaa maisteritasoisen erikoisalojen opetuksen kautta saatavaan oppimiseen.

APEL-prosessiin kuuluu olennaisena osana opiskelijoille annettava tuki ja ohjaus. APEL-prosessin toimivuuden edellytyksenä on myös henkilökunnalle annettava koulutus APEL-ohjaukseen ja arviointiin.

4.3 Irlanti

Irlannissa otettiin käyttöön koko koulutusjärjestelmän kattava tutkintojen viitekehys vuonna 2003. Vajaalla 40 korkeakoululla on oikeus myöntää viitekehysten mukaisia tutkintoja. APEL:in käytöstä antaa kuvan Dublin Institute of Technologyn vuonna 2004 toteuttama kysely irlantilaisissa korkea-asteen oppilaitoksissa. Kyselyyn vastasi 22 oppilaitosta (colleges). Kyselyn tulosten perusteella kahdeksassa oppilaitoksessa on APEL-käytäntöjä, ja kolmessa oppilaitoksessa niitä käytetään pelkästään aikuisopiskelijoiden sisäänoton

yhteydessä (kahdessa oppilaitoksessa ensimmäisen syklin tutkinnon opintosuorituksissa ja yhdessä oppilaitoksessa toisen syklin tutkinnossa). Vastanneista oppilaitoksista puolet ei sovellu APEL-menetelmiä ollenkaan.

Kyselyn muista tuloksista käy ilmi, että ohjaus ja neuvonta ovat olennainen osa APEL-prosessia. Yhdessä oppilaitoksessa on erikseen työntekijä APEL-menettelyjen neuvontaa ja prosessointia varten, ja neljässä oppilaitoksessa APEL-prosessia hoidetaan muiden tehtävien ohella. Asiaan liittyviä dokumentteja käytetään kaikissa APEL:ia soveltavissa oppilaitoksissa, yhdessä niistä APEL-hakijoilla on tarjolla internetpohjainen sovellus.

Kyselystä ilmeni myös, että kahdessa oppilaitoksessa on tarjolla APEL-moduuleja jo oppilaitokseen rekisteröityneitä opiskelijoita varten. Moduulien avulla voidaan hyväksilukea joko kokonaisia opintomoduleita tai saada yksittäisiä opintopisteitä. Yhdessäkään oppilaitoksessa ei voi korvata kokonaista koulutusohjelmaa APEL-menettelyllä, enimmillään korvataan puolet koulutusohjelmasta. APEL-haut vaihtelevat muutamasta yli sataan per oppilaitos vuosittain. Hylkäykset ovat harvinaisia. APEL-prosessin työkaluina käytetään portfolioita, oppimispäiväkirjoja, näyttökokeita, kirjallisia tehtäviä ja haastatteluja kuhunkin tilanteeseen soveltuvalla tavalla.

Irlantilaisten korkea-asteen oppilaitosten mukaan APEL-prosessi hyödyttää etenkin aikuisopiskelijoita lyhentämällä opiskeluaikaa ja lisäämällä opintojen joustavuutta ja oppilaitoksiin sisäänpääsyn mahdollisuuksia. Heikkoudeksi nähdään APEL-prosessin työläys sekä resurssien ja yhtenevien arviointimenettelyjen ja ohjeiden puute. Lisäksi kannetaan huolta laadunvarmistuksesta.

APEL-käytäntöjä voidaan soveltaa myös muissa Euroopan maissa hankittuun osaamiseen, mutta lähinnä alakohtaisesti ja helpottamaan opiskelijoiden sekä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden liikkuvuutta. APEL-käytäntöjä on sovellettu etenkin sairaanhoidon, sosiaalityön ja teknisten alojen koulutusohjelmissa.

4.4 Ruotsi

Ruotsissa epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen kautta hankittu osaaminen (reell kompetens) voidaan tunnustaa sekä korkeakouluun hakeuduttaessa että suoritettavaan tutkintoon korkeakoulutuksen aikana. Vuonna 2003 käyttöön otettua menettelyä ei kuitenkaan juuri käytetä opintojen aikana vaan opintoihin hakeuduttaessa. Päätökset tehdään korkeakouluissa.

Ruotsin korkeakoulujen yhdistys (Sveriges Universitets & Högskoleförbund, SUHF) antoi lokakuussa 2003 suositukset korkeakouluille osaamisen tunnustamiseksi. Suositukset koskevat kelpoisuutta ja osaamisen hyväksilukemista suoritettavaan tutkintoon. Suositusten mukaan aiemman osaamisen tunnustamisesta ja käytettävistä menetelmistä tulisi säätää korkeakoulun tasolla, ja tutkintotodistuksesta tulee käydä ilmi hyväksiluettu osaaminen. Korkeakoulujen tulisi hyväksyä toistensa tekemät arviot. SUHF antaa myös informaatiota ja tarvittavia asiakirjoja koskevia ohjeita.

Ruotsissa toimii vuosina 2004–2007 ”valideringsdelegationen”, jonka tehtävänä on edistää aiemmin opitun tunnustamista kaikilla koulutusasteilla. Sen työssä keskeistä on laadun, legitimitetin ja tasa-arvon varmistaminen. Työ on painottunut toisen asteen koulutukseen.

4.5 Norja

APEL-käsitteen sijasta Norjassa käytettävä Realkompetanse-käsite viittaa kaikkeen formaalin, non-formaalin ja informaalin oppimisen kautta hankittuun osaamiseen. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen toimii toisen asteen koulutuksessa ja korkea-asteelle hakeuduttaessa, mutta korkeakoulutuksessa toiminta on vasta käynnistymässä. Vuonna 2006 ministeriöön on perustettu elinikäisen oppimisen tiimi, jonka tehtävänä on koordinoita elinikäisen oppimisen politiikkoja sekä valmistella asiaa koskeva raportti vuoden 2006 loppuun mennessä.

Aiemmin hankittu osaaminen tarjoaa väylän yliopistoihin ylioppilastutkinnon rinnalla. Aiemmin hankitulla osaamisella voidaan myös korvata tentteihin tai kokeisiin osallistuminen. Lain mukaan yliopistojen on rinnastettava sisäänotossaan ylioppilastutkinnon suorittaneet ja aiemman osaamisensa osoittaneet 25 vuotta täyttäneet samanarvoisiksi hakijoiksi. Aiemmin hankitun osaamisen arvioi vastaanottava korkeakoulu. Vuoden opintojen jälkeen hakukelpoisuus laajenee kaikille koulutusaloille. Henkilöillä, joilla 13-vuotinen (aiemmin 12 vuotta) koulutus ei ole tullut täyteen, on mahdollisuus saada aiemmin hankittu osaamisensa arvioitua ja saada opintonsa suoritettua loppuun räätälöidyssä koulutusohjelmassa. Realkompetanse-uudistuksen jälkeen yliopistoihin odotettiin opiskelijaryntäystä, mutta vuosina 2001–2004 hakijoiden lukumäärä tasaantui 5 916 hakijasta 5 405 hakijaan – määrän siis pikemminkin pienentyessä kuin kasvaessa. Norjassa kaikilla kansalaisilla on oikeus maksuttomaan 10-vuotiseen peruskouluun ja 3-vuotiseen ammattiin johtavaan keskiasteen koulutukseen. Realkompetanse-uudistus on Norjassa otettu hyvin vastaan, koska sitä ovat tukeneet kaikki keskeiset työmarkkinaosapuolet.

Korkeakoulutuksessa menetelmät ovat vasta rakentumassa. Vuodesta 2001 lähtien korkeakoulut ovat voineet hakemuksesta tunnustaa tutkintoon sisältyviä opintosuorituksia myös muun kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen perusteella. Kokemusta on toistaiseksi vain vähän.

4.6 Tanska

Tanskassa aiemmin hankitusta osaamisesta käytetään sanaa realkompetence. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta on kokemusta erityisesti toisen asteen koulutuksessa. Marraskuussa 2006 annettiin lakiesitys, joka laajentaisi epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen tunnustamista aikuiskoulutuksena suoritettavassa toisen asteen yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Korkeakoulutuksessa epävirallisen oppimisen ja arkioppimisen kautta hankittu osaaminen voidaan arvioida opiskelijavalinnan ja opintojen yhteydessä. Ammatillisesti suuntautuneella korkeakoulusektorilla on yliopistosektoria enemmän kokemusta aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisesta. Vuoden 2004 valtiopäiville (folketinget) annetun selonteon mukaan kesän 2007 opiskelijavalinnoissa otetaan huomioon erillisessä kiintiössä myös muu kuin muodollisen koulutuksen kautta hankittu ja osoitettu osaaminen.

4.7 Viro

Virossa APEL-menettelyihin liittyvää lainsäädäntöä on jonkin verran yliopistojen ja muiden korkea-asteen oppilaitosten toimintaa koskevissa laeissa, mutta toimintaa säätelevät

enimmäkseen oppilaitosten omat säännöt ja ohjeet. Korkeakoulujen tavoitteena on tarkentaa voimassaolevia APEL-säädöksiä ja -ohjeistuksia. Keskusteluja on käyty myös ohjaus- ja neuvontajärjestelmien parantamisesta.

APEL-käytäntöjä sovelletaan korkeakoulujen opiskelijavalinnassa, keskeytyneiden opintojen uudelleenaloittamisessa ja opiskelijan vaihtaessa korkeakoulua. Useat korkeakoulut tunnustavat non-formaalialta osaamista opiskelijavalinnan yhteydessä. Muutamissa oppilaitoksissa non-formaalialta tai informaalia osaamista voidaan sisällyttää vapaavalintaisiin opintoihin. Aikaisempi samantasoinen formaali koulutus tunnustetaan ja aikaisempi täydennyskoulutus huomioidaan joissakin oppiaineissa ja työkokemus aloilla, joiden sisäänpääsyyn tarvitaan käytännön harjoittelua tai erityisosaamista.

Oppimistulokset ja työkokemus tulee osoittaa asiaan liittyvillä dokumenteilla kuten esimerkiksi tutkinto- tai kurssitodistuksella, portfolioilla, CV:llä, suosituskirjeellä tai työtodistuksella. Aikaisempi osaaminen voidaan näyttää toteen myös koemenettelyllä. Jos työkokemus hyväksytään osaksi opintoja, opiskelija laatii aiheesta raportin, ja sitä arvioitaessa otetaan huomioon, mitä henkilö on kokemuksen aikana oppinut. Kaikki aikaisempi osaaminen arvioidaan opintopisteinä Viron opintopistejärjestelmän mukaisesti, vuodesta 2006 lähtien ECTS-järjestelmän mukaisesti.

APEL-toimintoja hoitavat korkeakouluissa hallinnolliset yksiköt, kuten oppiainelaitokset tai dekaanin virasto, tai erilaiset väliaikaiset tai pysyvät työryhmät kuten opetussuunnitelmista tai opiskelijavalinnasta vastaavat työryhmät. Vain muutamissa korkeakouluissa APEL-päätösten tekeminen on yksittäisten henkilöiden kuten oppiainelaitoksen johtajan, johtavan asiantuntijan, dekaanin tai vararehtorin vastuulla. APEL-ohjausta annetaan kaikissa korkeakouluissa, ja joissakin on erityisiä APEL-ohjaajia.

4.8 Belgia

Belgian ranskankielisessä yhteisössä annettiin vuonna 1994 asetus, jonka säädökset koskevat yliopistollisia sisäänpääsyvaatimuksia, opintojen kestoa ja niiden organisointia. Asetuksessa annetaan yliopistoille mm. mahdollisuus huomioida opiskelijoiden ammatillista tai muuta henkilökohtaista kokemusta tunnustamismenettelyjen avulla.

Belgian ranskankielisen yhteisön yliopistojen välisen neuvoston (CIUF, Conseil inter-universitaire de la Communauté française de Belgique) asettama työryhmä suosittelee, että korkea-asteen ensimmäisen ja toisen syklin tutkinnoissa sovellettaisiin APEL-näkökulmaa (ranskaksi VAE) ja että opiskelijoiden neuvontaa ja ohjausta varten annettaisiin lisäresursseja Belgian yhteisiltä julkishallinnon viranomaisilta.

Flaaminkielisessä Belgiassa (Flanders) lainsäädäntöä on kehitetty suuntaan, jossa aikuisopiskelijalla olisi oikeus saada osaamisensa tunnustetuksi. Tällä hetkellä kehittämistä tapahtuu olemassa olevien resurssien puitteissa ja pilottihankkeissa. Näyttää siltä, että pilot-tivaiheen hankkeet toimivat jatkossa isompien konsortioiden pohjana.

5 Arvio suomalaisten korkeakoulujen nykyisistä tunnustamiskäytännöistä

5.1 Säädöspohjan arviointia

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kannalta keskeisiä ovat säädökset, jotka koskevat opiskelijavalintoja, aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemista, tutkintoja ja niiden tuottamaa osaamista sekä oikaisun hakemista.

Nykyisten säädösten mukaan yliopisto-opiskelijaksi kelpoinen on myös hakija, jolla yliopisto toteaa olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet riippumatta hänen pohjakoulutuksestaan. Ammattikorkeakoulu voi ottaa opiskelijaksi henkilön, jolla ammattikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten. Tarkoitus on, että korkeakoulu arvioi, onko hakijalla sellaista osaamista, että hänet voidaan katsoa kelpoiseksi korkeakouluopintoihin. Korkeakoulun tulee todeta korkeakoulukelpoisuus ennen valintamenettelyä.

Säädökset sallivat joustavan aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisen korkeakouluissa. Yliopistoja koskevien säädösten mukaan opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella.

Säädösten mukaan ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija saa tutkintosäännössä määrätyin perustein lukea tutkintoa suorittaessaan hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella.

Yliopistoja ja ammattikorkeakouluja koskevissa säädöksissä säädetään opiskelijan mahdollisuudesta hakea muutosta tai oikaisua korkeakoulun tekemiin päätöksiin. Oikaisumenettely on korkeakoulun sisäistä asian käsittelyä. Korkeakoulujen päätöksiin haetaan muutosta valittamalla siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä korkeakoulun päätoimipaikka sijaitsee. Niihin päätöksiin, joihin voi hakea oikaisua, ei kuitenkaan voi hakea muutosta valittamalla. Opintosuoritusten arviointi on yksi näistä päätöksistä.

Ammattikorkeakoulua ja yliopistoa koskevien säädösten mukaan opiskelija voi tehdä oikaisupyynnön päätöksen tehneeltä taholta mm. opintosuorituksien arvosteluun 14 päivän kuluessa siitä ajankohdasta, josta hänellä on ollut tilaisuus saada tietoonsa arvostelun tulokset sekä arvosteluperusteiden soveltaminen. Mikäli opiskelija on tyytymätön päätökseen, on hänen mahdollista saattaa asia tutkintolautakunnan tai korkeakoulun määräämän hallintoelimen käsiteltäväksi. Korkeakoulujen on annettava oikaisunhakuohjeet. Valitus käsitellään korkeakoulun sisällä, eikä muutosta voi hakea enää valittamalla hallinto-oikeuteen.

Ammattikorkeakoulujen säädös oikaisun hakemisesta koskee sekä opintosuoritusarviointia että muualla suoritettujen opintojen hyväksilukua. Yliopistojen säädösten mukaan opiskelija voi hakea oikaisua opintosuorituksen arvosteluun. Yliopistojen opintosuorituksia ovat väitöskirjan, lisensiaatintutkimuksen ja syventäviin opintoihin kuuluvan tutkielman lisäksi sellaiset kirjalliset ja suulliset kuulustelut, esitelmät tai taiteelliset tai muut suoritukset, jotka sisältyvät yliopiston opetussuunnitelmaan.

5.2 Elinikäisen oppimisen toteutuminen

Liikkuvuus korkeakoulujen ja korkeakoulusektoreiden välillä

Elokuussa 2005 uudistettu tutkintorakennejärjestelmä parantaa mahdollisuuksia liikkua korkeakoulujärjestelmän sisällä. Siirtyminen korkeakoulusektorilta toiselle tuottaa kuitenkin edelleen ongelmia, ja käytännöt ammattikorkeakoulussa opiskelleen siirtyessä yliopistoon tai yliopistosta ammattikorkeakouluun vaihtelevat. Eri korkeakouluilla ja eri aloilla on erilaisia käytäntöjä, ja käytännöt tunnetaan huonosti.

Opetusministeriö ei tilastoi järjestelmällisesti opiskelijoiden liikkumista korkeakoulujen ja korkeakoulusektoreiden välillä. Tilastokeskukselta saatava aineisto ja muut yksittäiset tilastoinnit kuvaavat kuitenkin opiskelijaliikkuvuutta.

Ammattikorkeakouluopintojen keskeyttämisen syy tilastoidaan vuosittain AMKOTA-järjestelmään. Tilastojen mukaan vuosina 2002–2005 opintonsa keskeyttäneistä keskimäärin 0,6 %:lla (noin 700 henkeä) keskeyttämisen syynä on ollut yliopisto-opintoihin siirtyminen.

Vuosina 2003 ja 2004 0,9 %:lla (noin 400 henkilöllä) ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista oli aiemmin suoritettu yliopistotutkinto. Vastaavasti 7,7 %:lla (1 626 henkilöllä) vuonna 2003 ja 9,3 %:lla (1 957 henkilöllä) vuonna 2004 yliopistokoulutuksen aloittaneista oli ammattikorkeakoulututkinto. Opiskelijavirta on siis voimakkaampi ammattikorkeakoulusektorilta yliopistoihin kuin päinvastoin.

Ammattikorkeakoulujen ylempää tutkintoa ovat kokeiluvaiheessa (2002–2004) ryhtyneet opiskelemaan ensisijaisesti AMK-tutkinnon suorittaneet (88 %). Yliopistotutkinnon suorittaneita on kuitenkin ollut noin 10 % aloittaneista. Heidän tutkintonsa ovat olleet alempia tai ylempiä korkeakoulututkintoja mm. kauppatieteen, yhteiskuntatieteen, terveystieteen, valtiotieteen, filosofian ja terveydenhuollon aloilta. Aloittaneissa on ollut myös tohtorin tutkinnon suorittaneita. (Okkonen Eila, Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – toteutuksia ja kokemuksia, 2/2004.)

Vuonna 2004 5,3 %:lla (2 009 henkilöllä) yliopistokoulutuksen aloittaneista oli jo takanaan yliopistotutkinto. Ammattikorkeakoulujen uusista opiskelijoista 2,3 %:lla (829 henkilöllä) oli suoritettuna aikaisempi ammattikorkeakoulututkinto. (KOTA.)

Yliopistosektorilta ammattikorkeakoulusektorille siirtyminen saattaa lisääntyä. Esimerkiksi kandidaatintutkinnolla työelämään siirtyneet voivat löytää sopivan jatkokoulutuksen ammattikorkeakoulun ylemmistä tutkinnoista. Opintopolut olisikin hyvä saada aidosti

kaksisuuntaisiksi. Tätä varten opetusministeriö on tukenut kolmea ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteishanketta (Kuopio, Lappeenranta, Oulu), joissa etsitään joustavia polkuja sektoreiden välille.

Osaamisen hyväksilukeminen

Korkeakoulututkintojen yleiset osaamistavoitteet ovat perustana osaamisen arvioinnille. Työryhmän jäsenten edustamille korkeakouluille laadittun kyselyn sekä opiskelijajärjestöjen (SYL ja SAMOK) kartoitusten perusteella näyttäisi siltä, että yliopistossa suoritettuja opintoja hyväksiluetaan ammattikorkeakouluissa suoritettuja opintoja enemmän sekä yliopistotutkintoon että ammattikorkeakoulututkintoon. Yhtenä selityksenä lienee yliopisto-opintojen sisällön parempi tuntemus. Myös ammattikorkeakouluopintojen erilainen orientaatio opinnoissa saattaa vaikuttaa hyväksilukujen myöntämiseen. Ammattikorkeakouluopintojen ei nähdä tarjonneen riittävästi sellaisia teoreettisia ja metodisia valmiuksia eikä opiskelu- ja oppimistaitoja, joita yliopistossa tarvitaan. Opiskelijat ovat kokeneet ongelmaksi erityisesti kieli- ja viestintäopintojen vähäisen hyväksiluvun.

Hyväksilukua helpottaa aiemmin suoritettujen opintojen sisällön hyvä tunteminen. Tähän vaikuttaa se, kuinka läheiseltä alalta opinnot ovat. Yliopisto- ja ammattikorkeakoulusektorit eivät välttämättä tunne riittävän hyvin toistensa osaamista ja koulutusta. Luottamuksen lisäämiseksi molempien korkeakoulusektoreiden parempi keskinäinen tunteminen olisi tarpeen.

Bolognan prosessin periaate ensimmäisen syklin tutkinnon antamasta kelpoisuudesta toisen syklin opintoihin ei toimi riittävän hyvin kotimaassa. Sektorilta toiselle siirryttäessä hyväksilukujen arvioinnissa saattaa olla tarpeetonta yksityiskohtaisuutta ja ensimmäisen syklin tutkinto hyväksiluetaan vain osittain. Täydentäviä opintoja tarvittaisiin kuitenkin vain, jos opiskelijalta puuttuu keskeistä osaamista toisen syklin opinnoissa etenemiseksi ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Korkeakoulujen tulisikin määritellä etukäteen, millainen pohjakoulutus tuottaa sellaisenaan toisen syklin tutkinnon suorittamisen kannalta riittävän osaamisen.

Korkeakoulujen säädöksissä määrätään usein myös joitakin hyväksilukemisen yleisiä sisällöllisiä suuntaviivoja. Esimerkiksi aiemmin suoritettuun tutkintoon sisältyvää opinnäyte-työtä ei voida hyväksilukea, ja toisen asteen tutkintoon tai muuhun hakukelpoisuuden antavaan tutkintoon kuuluvia opintoja ei hyväksilueta ammattikorkeakouluissa. Useat korkeakoulut linjaavat, että tutkintoon voidaan sisällyttää hyväksiluettuja opintoja vain sellainen määrä, joka suoritettujen opintojen kanssa ei ylitä tutkinnon laajuutta. Silloin kun hyväksiluettaville opinnoille on määrätty enimmäismäärä, on se useimmiten enintään puolet opinnoista. Samaa opintosuoritusta ei voi käyttää kahdesti hyväksilukua varten, lukuun ottamatta kieli- ja viestintäopintoja yliopistossa.

Kieli- ja viestintäopinnoissa noudatetaan ammattikorkeakouluissa yleisesti Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE:n kielityöryhmän linjauksia. Mikäli opiskelija on suorittanut vastaavan ammattialan kieliopinnot toisessa ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa, opinnot hyväksiluetaan sellaisenaan. Mikäli opiskelija on suorittanut samanlaajuiset ja samantasoiset eri ammattialan kieliopinnot (ei: eri koulutusalan kieliopinnot) toisessa ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa tai yleisen kielitutkinnon vähintään tasolla kolme (3) tai valtionhallinnon kielitutkinnon, hän täydentää edellä mainittuja opintoja alakohtaisesti, jotta säädösten vaatima ammattialakohtainen kielitaito saavutetaan. (<http://averko.cop.fi/ARENEkielet/kaytsuos.htm>)

Tiedotusta ja ohjeistusta aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukemisesta tarjotaan

esimerkiksi opiskelun alkuvaiheen perehdyttämisissä, sähköisissä ja painetuissa opinto-oppaissa, verkkosivuilla sekä tutkintosäännöissä. Ohjausta annetaan yleisen opintojen ohjauksen yhteydessä, kun alkuperäisten todistusten yhteydessä tarkistetaan mahdolliset muut opinnot. Ohjausta antavat vastaavat opettajat sekä opintotoimistojen tai vastaavien henkilökunta. Opiskelijajärjestöjen teettämien selvitysten mukaan tieto hyväksilukemisen periaatteista ja käytännöistä korkeakouluissa ei kuitenkaan tavoita opiskelijoita kovin hyvin. Ongelmaksi nähtiin myös tiedotuksen sekä selkeiden sääntöjen ja yhdenmukaisten linjausten puute.

Aloite aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi tulee opiskelijalta, ja hänellä on myös osaamisensa todistusvastuu. Hyväksilukeminen on jossain määrin siirtymässä HOPS-ohjaukseen ja pohjautuu opiskelijan keskusteluun opettajan kanssa.

Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen hyväksilukeminen ei ole tarkalleen ottaen ollut yliopistoissa mahdollista ennen 1.8.2005 voimaan tullutta valtioneuvoston asetusta yliopistojen tutkinnoista (794/2004). Opintojen hyväksiluvusta ammattikorkeakouluissa on säädetty valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (352/2003).

Työryhmän teettämän kyselyn mukaan muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan verrattain vähän. Osaamista otetaan huomioon esimerkiksi siten, että harjoittelu voidaan korvata työkokemuksella. Se, millainen työkokemus voidaan hyväksilukea, vaihtelee suuresti jopa saman alan ja yliopiston sisällä.

Useimmat ammattikorkeakoulujen tutkintosäännöt linjaavat muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen hyväksilukemisen käytännöistä enemmän ja tarkemmin kuin yliopistojen vastaavat säännöt. Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen on usein järjestötoimintaa, opiskelijoiden toimimista lautakunnissa ja tutoreina tai harrastuksista saatua osaamista. Tunnistamistapoja ovat mm. näyttö ja portfolio, kerätyt dokumentit ja haastattelut, mahdolliset näyttelyt, lehtikirjoitukset ja kritiikit. Yleensä opiskelijalle tarjotaan mahdollisuus pelkkään tenttiin tai osaamisen osoittamiseen harjoitustehtävän avulla.

Harjoittelun korvaamisessa työkokemuksella on myös ongelmia. Suuri osa työharjoittelusta on käytännössä hyväksiluettua työkokemusta. Opiskelijat kaipaavat selkeitä käytäntöjä aiemman työkokemuksen hyväksymiseen ja harjoittelukäytänteiden kehittämistä siten, että kaikki korkeakoulututkintoon sisältyvä työharjoittelu on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua.

5.3 Ulkomailta suoritettujen opintojen ja tutkintojen tunnustaminen

Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus on nykyään osa kaikkien suomalaisten korkeakoulujen arkea. Suomalaisten opiskelijoiden osallistuminen opiskelijavaihtoon on moninkertaistunut viidentoista viime vuoden aikana, ja opiskelijoiden ulkomailta suorittamat opinnot ja niiden tuominen osaksi kotimaista tutkintoa ovat tehneet hyväksilukemisen näkyvämmäksi ja tutummaksi korkeakouluille. Useiden vaihto-ohjelmien täyden korvattavuuden periaate ja erityisesti ECTS-järjestelmän kehittyminen on edistänyt hyvien käytän-

teiden leviämistä, ja opiskelijavaihdon alkuvuosia leimannut epäluulo ulkomailla suoritettuja opintoja kohtaan on vähentynyt, mutta ei vielä kokonaan poistunut.

Tutkintojen ja opintojen akateemisesta tunnustamisesta on kansainvälisiä sopimuksia ja suosituksia, joista tärkeimpiä ovat Euroopan neuvoston ja UNESCO:n Euroopan alueen sopimukset. Vuonna 1997 solmittu korkea-asteen koulutusta koskevien tutkintojen tunnustamista Euroopan alueella koskeva yleissopimus (ns. Lissabonin sopimus) määrittelee opintojen ja tutkintojen tunnustamisen yleisperiaatteet ja käsittelee erikseen korkeakoulukelpoisuuden antavien tutkintojen, opintojaksojen ja korkeakoulututkintojen tunnustamista sekä pakolaisten tutkintojen tunnustamista. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.3.2004. Sopimuksen soveltamisalan piiriin Suomessa kuuluvat kaikki yliopistot, ammatikorkeakoulut, maanpuolustuskorkeakoulu ja Höögskolan på Åland.

Lissabonin sopimuksen konkretisoimiseksi ja sen periaatteiden toimeenpanon helpottamiseksi sopimukseen on liitetty liiteasiakirjoja. Tämän raportin näkökulmasta tärkein näistä on ”Suositus ulkomaisten tutkintojen tunnustamisessa käytettävistä kriteereistä ja käytännöistä”. Suosituksessa kuvataan, millaista informaatiota hakijoille tulisi antaa, todistusten käännöksiin ja aitouteen liittyviä kysymyksiä, tutkintojen tunnustamisen kriteereitä, jotka liittyvät erityisesti oppilaitoksen statukseen ja suoritettuun koulutukseen, sekä tunnustamisprosessin päätteeksi annettavaa todistusta.

Opiskelijavaihdossa ja muissa kansainvälisen opiskelijaliikkuvuuden muodoissa käytetään usein opintosuunnitelmaa (Learning Agreement). Opiskelija laatii suunnitelman käytettävissä olevan informaation perusteella ja hyväksyttää sen omassa korkeakoulussaan. Vaikka suunnitelma laaditaan useimmiten hyvissä ajoin ennen vaihdon alkua ja ilman tietoa lopullisesta opetustarjonnasta, sitouttaa suunnitelma ja sen hyväksyttäminen kotikorkeakoulua myöhempään hyväksilukemiseen.

Varsinaisten suoritusotteiden lisäksi opiskelijoilta voidaan pyytää hyväksilukemisprosessin tueksi muuta dokumentaatiota. Opiskelijoille onkin hyvä korostaa jo ennen vaihtoon lähtöä, että kaikki mahdollinen muualla suoritettuihin opintoihin liittyvä materiaali on syytä säilyttää.

Myös ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä ja ulkomaisissa korkeakouluissa tutkinnon suorittaneiden suomalaisten opiskelijoiden hakeutuminen takaisin Suomeen opiskelemaan ovat lisääntyneet. Tämä on edellyttänyt korkeakouluilta opiskelijavalintojen ja opintojen hyväksilukemisen kehittämistä.

Ulkomailla suoritettujen opintojen tunnustamiseen liittyy sekä hakijoiden kelpoisuuden määrittämisen että opintojen hyväksilukemisen osalta edelleen ongelmia. Joillakin koulutusaloilla tutkintorakenne on niin ahdas, että huolellinenkaan opintojen suunnittelu ei mahdollista esimerkiksi vaihdossa suoritettujen opintojen täyttä korvaavuutta. Opiskelijavaihdossa ei aina tunneta riittävästi yhteistyökumppaneiden opintojen sisältöä tai rakennetta. Ulkomaalaisilla tutkinto-opiskelijoilla ja kansainväliseen opiskelijaliikkuvuuteen osallistuvilla opiskelijoilla ei aina ole opinnoistaan riittävästi dokumentaatiota, tai he saattavat viivytellä hyväksilukemisprosessin käynnistämistä. Korkeakoulut eivät aina riittävästi ohjeista tai resursoi ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksilukemista. Kansainvälisten hakijoiden kelpoisuuden määrittämistä vaikeuttaa se, että hakijoita tulee monista maista eikä korkeakouluissa ole riittävästi maailmanlaajuisista koulutusjärjestelmätuntemusta.

Opintojen kansainvälinen ”kierrättäminen” korkeakoulusta toiseen saattaa johtaa siihen, että pitkälti samoilla opinnoilla saadaan useampia samantasoisia tutkintoja. Selkeät ja yhdenmukaiset ulkomaisten opintojen rekisteröintikäytännöt ja riittävät merkinnät tutkintotodistuksessa ja sen liitteessä auttavat estämään järjestelmän väärinkäyttöä ja lisäävät sen luotettavuutta.

Kansainväliset yhteistutkinnot ovat yleistymässä. Niitä koskeva kansallinen ja kansainvälinen toiminnallinen viitekehys on vasta kehittymässä, mutta jos ne suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyöosapuolten välillä asianmukaisesti, ei niiden pitäisi aiheuttaa opintojen tai tutkintojen tunnustamisessa erityisiä ongelmia.

Opetushallitus tekee päätöksiä ulkomailla suoritettujen korkeakoulututkintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta Suomessa. Toimintaa säätelee kaksi lakia: *Laki ulkomailla suoritettujen korkeakoulututkintojen tuottamasta virkakelpoisuudesta* (531/1986, myöhemmin UO-laki) ja vastaava asetus (519/1997) sekä *laki Euroopan yhteisön yleisen tutkintojen tunnustamisjärjestelmän voimaansaantonsta* (1597/1992) ja vastaava asetus (520/1997). Opetushallituksen päätös tarvitaan silloin, kun ulkomailla tutkinnon suorittanut haluaa saada kelpoisuuden sellaiseen valtioon tai kunnan virkaan, johon vaaditaan korkeakoulututkinto. Yleisimmin virkoihin vaaditaan tietyn tasoinen tutkinto, mutta joihinkin ammatteihin on vaatimuksena tietty tutkinto tai tietynlaiset opinnot (esimerkiksi opettajat, sosiaalityöntekijät, oikeustoimi).

UO-lain mukaisissa päätöksissä voidaan rinnastamispäätöksen ehtona vaatia lisäopintoja, jos tutkinnon alan vastaavuutta arvioitaessa todetaan sisällöllisiä eroja. Lisävaatimuksia voidaan asettaa vain silloin, kun annetaan kelpoisuus tehtävään, johon vaaditaan tietty tutkinto tai tietyt opinnot. Eniten päätöstä hakevat opettajat. Lisävaatimukset koskevat useimmiten pedagogisia opintoja, mutta joissain tapauksissa myös opetettavan aineen hallintaa. Täydentävät opinnot suoritetaan suomalaisessa korkeakoulussa.

Ulkomaisen tutkinnon suorittaneiden antaman palautteen perusteella opintojen täydentämismahdollisuuksia ei ole riittävästi. Opetushallituksen arviointiryhmä teki vuonna 2006 selvityksen, jonka tarkoituksena oli tuottaa tutkintojen tunnustamistyön kehittämisessä tarvittavaa tietoa. Selvitys on kokonaisuudessaan luettavissa Opetushallituksen verkkosivulla www.oph.fi/tutkintojentunnustaminen. Kyselyn avulla hankittiin palautetta asiakkailta eli henkilöiltä, jotka ovat hakeneet ulkomailla suorittamansa korkeakoulututkinnon tunnustamista tai rinnastamista. Asiakastyytyväisyyden selvittämisen lisäksi haluttiin tietoa päätösten vaikuttavuudesta. Yhteensä 293 henkilöä vastasi Opetushallituksen asiakaskyselyyn. Koko kyselyn vastausprosentti on 49,9.

Niitä, joille oli määrätty lisävaatimuksia, pyydettiin kertomaan, olivatko he suorittaneet ne. 42 % oli suorittanut lisävaatimukset, 20 % suoritti niitä parhaillaan, ja 38 % ilmoitti, että ei ole suorittanut päätöksessä asetettuja lisävaatimuksia. Tavallisimmat syyt, miksi päätöksen edellyttämiä lisävaatimuksia ei ollut suoritettu, olivat suorittamisen hankaluus tai vaikeus, alan vaihto tai henkilökohtainen elämäntilanne. Lisävaatimusten suorittamista vaikeuttivat mm. korkeakouluun pääsy, pitkä välimatka suorituspaikkakunnalle ja ajan puute.

Ulkomailla suoritettujen tutkintojen täydentämiseen suomalaisia kelpoisuusvaatimuksia ja työelämän vaatimuksia vastaaviksi on liian vähän mahdollisuuksia. Opetushallituksen kyselyyn vastanneiden avovastauksissa nousevat esiin erityisesti riittämättömät opintojen täydentämismahdollisuudet. Kyse on opintojen täydentämisestä, ei suomalaisen tutkinnon suorittamisesta. Suomalaisten korkeakoulujen tulisi käyttää aktiivisemmin mahdollisuuksiaan tarjota tällaisia opintoja.

5.4 Johtopäätöksiä

Korkeakouluissa on tehty paljon kehittämistyötä, joka edistää aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista.

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen lainsäädäntö antaa mahdollisuudet aiemmin

hankitun osaamisen tunnustamiseen, joustavien opintopolkujen syntyymiseen ja elinikäisen oppimisen toteutumiseen.

Korkeakouluissa on jo käytäntöjä, joilla aiemmin hankittua osaamista tunnustetaan kelpoisuuden toteutukseksi tai hyväksilukujen myöntämiseksi. Käytäntöjen systematisointi, dokumentointi ja yhtenäistäminen on kuitenkin tarpeellista luotettavuuden ja läpinäkyvyyden edistämiseksi. Prosessien systematisointi ja huolellinen dokumentointi lisäävät toiminnan tehokkuutta ja säästävät pitkällä aikavälillä korkeakoulujen työtä ja resursseja.

Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (HOPS) käyttöönotto on uusi opintojen ohjauksen menetelmä, jonka mahdollisuuksia ei ole vielä täysin hyödynnetty. HOPS-prosessi on tärkeässä asemassa osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa koko opintojen ajan. Kotimaisia ja ulkomaisia opintoja on hyödyllistä käsitellä niin pitkälle kuin mahdollista samojen periaatteiden mukaisesti.

Erityisenä haasteena on muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Käytännöt tällä alueella ovat vakiintuneempia maissa, joissa tutkintojen ja niiden vaatiman osaamisen määrittely perustuu tutkintojen viitekehukseen. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys voi olla hyödyllinen työkalu muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisessa. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ja viitekehysten mukainen osaamisen vertailu edellyttää osaamistavoitteiden määrittelyä opetussuunnitelmissa.

Korkeakouluissa käytetään menetelmiä, joita voidaan soveltaa aiemmin hankitun osaamisen näyttötapoina. Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on yhä melko vähäistä.

Kansainvälisen liikkuvuuden osalta tilanne on parantunut ja korkeakoulujen käytännöt ulkomailla suoritettujen opintojen ja tutkintojen tunnustamiseksi ovat selkiytyneet. Elinikäisen oppimisen periaate ja Bolognan prosessin tavoitteet liikkuvuudesta eivät kuitenkaan toteudu suomalaisen korkeakoulujärjestelmän sisällä riittävän joustavasti, eikä mahdollisuutta saada aiemmin hankittu osaaminen tunnustetuksi ole vielä käytetty hyväksi täydessä laajuudessaan. Voidaan olettaa, että opiskelijaliikkuvuus kasvaa ja aiemmissa opinnoissa ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista halutaan saada tunnustettua korkeakouluissa entistä enemmän.

6 Työryhmän suositukset yhteisiksi valtakunnallisiksi periaatteiksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi korkeakouluissa

Korkeakouluun hakeneella ja siellä opiskelevalla tulee olla mahdollisuus hakea aiemmin suoritettujen opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista riippumatta siitä, missä tai miten osaaminen on hankittu. Opiskelijalla tulee olla mahdollisuus tehdä näkyväksi aiemmin hankkimaansa osaamista, saada arvio osaamisestaan sekä päätös osaamisen tunnustamisesta. Opiskelijan velvollisuutena on osoittaa hankkimansa osaaminen.

Korkeakouluilla tulee olla järjestelmä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi. Korkeakoulujen tulee kehittää monipuolisia menetelmiä, joilla aiemmin hankittu ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittu osaaminen voidaan tunnistaa.

Opintojen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen menettelytapojen kehittämisellä pyritään opiskelijoiden kansallisen ja kansainvälisen liikkuvuuden lisäämiseen sekä joustavampaan työelämän ja koulutuksen vuorotteluun. Tämä on myös yksi Bolognan prosessin ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen tavoitteista.

Työryhmän esittämiä suosituksia on tarkoitus soveltaa myös ulkomailla suoritettujen opintojen ja tutkintojen tunnustamiseen suomalaisissa korkeakouluissa.

Työryhmän suositukset tunnustamisjärjestelmäksi:

- 1 Kukin korkeakoulu laatii yhdenmukaisen, luotettavan ja läpinäkyvän järjestelmän aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseksi ja tunnustamiseksi. Järjestelmän tulee kattaa myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen.
- 2 Tunnustamisjärjestelmää sovelletaan korkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa. Tunnustamisjärjestelmää sovelletaan myös ulkomailla hankitun osaamisen tunnustamiseen, ja sitä voidaan soveltaa myös muuhun korkeakoulun järjestämään koulutukseen (esim. avoimen yliopiston ja avoimen ammattikorkeakoulun tarjoamaan koulutukseen).

- 3 Korkeakouluilla ei ole velvoitetta arvioida ja tunnustaa muiden kuin omien opiskelijoidensa ja opiskelijaksi hakeneiden osaamista.
- 4 Aiemmin hankittua osaamista arvioidaan kahdessa vaiheessa: arvioitaessa korkeakouluun hakeneiden korkeakoulukelpoisuutta ja arvioitaessa opiskelemaan hyväksytyin opiskelijan aiemmin hankkimaa osaamista.
- 5 Tunnustamisjärjestelmää ja osaamisen arvioinnin menetelmiä kehitetään yhdessä keskeisten sidosryhmien kanssa ottaen huomioon myös työelämän osaamistarpeet ja riittävä laadunvarmistus. Korkeakoulu vastaa tutkinnon laadusta.

Työryhmän suositukset tunnustamisjärjestelmän yhteisiksi periaatteiksi:

- 6 Järjestelmä perustuu opiskelijan oikeuteen hakea aiemmin hankkimansa osaamisen tunnustamista. Hyväksiluvun hakeminen on opiskelijalle vapaaehtoista, ja prosessi käynnistyy opiskelijan aloitteesta. Opiskelijalla on vastuu osaamisensa todistamisesta ja ensisijainen vastuu riittävien tietojen toimittamisesta. Opiskelijalla on oikeus hakea muutosta saamaansa päätökseen. Korkeakoulujen on perusteltava päätöksensä.
- 7 Tunnustamisjärjestelmä ja korkeakoulun määrittelemät arviointiperusteet perustuvat osaamislähtöiseen ajattelutapaan. Korkeakoulut määrittelevät opetussuunnitelmissaan tutkintojen ja tutkintojen osien osaamistavoitteet. Opiskelijan esittämää osaamista suhteutetaan osaamistavoitteisiin. Arviointi perustuu osaamiseen, ei siihen, missä tai miten osaaminen on hankittu. Arvioinnissa korkeakoulut ottavat huomioon valmisteilla olevat eurooppalaiset osaamisperustaiset tutkintojen viitekehukset.
- 8 Korkeakoulut helpottavat opiskelijoiden kansallista ja kansainvälistä liikkuvuutta sekä työelämän ja koulutuksen vuorottelua kehittämällä hyväksilukemisen käytäntöjä.
- 9 Opintojen ja osaamisen hyväksiluvun ja mahdollisesti vaadittavien täydentävien opintojen määrittelyn arviointi on yhdenmukaista ja perustuu korkeakoulussa päätettyihin linjauksiin. Opiskelijoiden kohtelu on yhdenmukaista, tasa-arvoista ja ennakoitavaa.
- 10 Kokonaisten tutkintojen tunnustaminen perustuu virallisesti tunnustetun oppilaitoksen antamaan tutkintotodistukseen.
- 11 Korkeakoulut päättävät opintosuoritusten vanhenemisesta alakohtaisessa yhteistyössä. Kokonainen suoritettu tutkinto ei kuitenkaan vanhene.
- 12 Korkeakoulut määrittelevät, miten suuri osa tutkinnosta tulee olla tutkinnon myöntävässä korkeakoulussa suoritettua. Tutkintoa ei voi suorittaa kokonaan osaamisella, joka on hankittu muualla kuin muodollisessa koulutuksessa.
- 13 Aiemmin hankitun osaamisen perusteella hyväksiluetuista osioista voidaan antaa arvosana. Hyväksiluetut osiot ovat samanarvoisia omassa korkeakoulussa suoritettujen opintojen kanssa.
- 14 Tunnustamisjärjestelmän puitteissa tapahtuva päätöksenteko perustuu asiantuntijuuteen ja luotettavaan dokumentointiin. Korkeakoululla on vastuu aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen laadunvarmistuksesta.

Työryhmä suosittaa hyviksi käytännöiksi korkeakouluille seuraavaa:

- 15 Korkeakoulut laativat selkeät kuvaukset aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmästä ja vastuista tunnustamisprosessin eri vaiheissa. Kuvaus sisällytetään korkeakoulujen laadunvarmistusjärjestelmään.
- 16 Kuvaus aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmästä sisältää ainakin seuraavat tiedot:
  - miten ja mistä hyväksilukemista haetaan
  - hakemuksen kannalta keskeiset asiakirjat (esim. tutkintotodistukset, muut todistukset)
  - keneltä hyväksilukua tai päätöstä täydentävistä opinnoista haetaan
  - hakemuksen käsittelyaika
  - muutoksenhakumenettely
  - tehtyjen päätösten dokumentointi (ml. päätösten perustelu)
  - miten hyväksiluettavat opinnot tai osaaminen merkitään korkeakoulun ylläpitämään rekisteriin
  - miten hyväksiluetut opinnot tai osaaminen merkitään tutkintotodistukseen
- 17 Kuvaus järjestelmästä ja mahdollisista esimerkitapauksista on helposti opiskelijoiden, opettajien ja sidosryhmien saatavilla. Tunnustamisen menettelytavat ja sen periaatteet kuvataan ulkoisilla verkkosivuilla ja opinto-oppaassa.
- 18 Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen sisällytetään osaksi ohjauksen kokonaissuunnitelmaa. Korkeakoulut kiinnittävät erityistä huomiota henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) hyödyntämiseen hyväksilukemisen ja täydentävien opintojen suunnittelussa. Tavoitteena on opiskelijan osaamisen kartoittaminen suhteessa korkeakoulututkinnon osaamistavoitteisiin.
- 19 Korkeakoulut ottavat käyttöön ja kehittävät menetelmiä (esim. portfolio, näytöt), joilla opiskelija voi todistaa osaamistaan hyväksiluvun saamiseksi ja/tai joilla opiskelijan aikaisempi osaaminen voidaan ottaa huomioon opintojakson suoritustavassa ja laajuudessa. Korkeakoulut voivat tunnustaa tutkintoja tai opintoja myös muiden kuin muodollisten asiakirjojen perusteella. Erityistä huomiota on kiinnitettävä osaamisen tunnustamista hakevan kohteluun tilanteessa, jossa asiakirjat ovat kadonneet tai tuhoutuneet.
- 20 Korkeakoulut kehittävät hyväksilukemista ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista koskevaa tietopohjaa (esim. tilastointia ja käytössä olevia menetelmiä).
- 21 Korkeakoulut arvioivat aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen vaikuttavuutta: miten hyväksiluetut ja täydentävät opinnot vaikuttavat opetussuunnitelmaan ja sen kehittämiseen, opiskelijan osaamisen kehittämiseen ja henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan sekä valmistumisaikoihin ja työelämään siirtymiseen.
- 22 Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmän kehittämisen käytäntöjä tarkennetaan ja kehitetään alakohtaisessa yhteistyössä.

Työryhmän suositukset opetusministeriölle osaamisen tunnustamisen edistämiseksi korkeakouluissa

- 23 Opetusministeriö tukee toimintaa, jonka avulla kehitetään menetelmiä aiemmin hankitun osaamisen ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. Tulosten tulee olla valtakunnallisesti ja/tai koulutusalaakohtaisesti hyödynnettäviä.
- 24 Opetusministeriö asettaa alakohtaisten linjausten laatimiseksi ja toimeenpanemiseksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteisiä työryhmiä.
- 25 Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmän kehittämistä korkeakouluissa seurataan korkeakoulujen tulos- ja tavoiteohjauksessa.

Lähteet

- Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä.
Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27
- Ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen -projekti.
Hankkeen verkkosivut <http://www.ncp.fi/ects/>
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE:n kielityöryhmän linjauksia mm. hyväksilukemis-
käytännöistä. <http://averko.cop.fi/ARENEkielet/kaytsuos.htm>, tulostettu 13.11.2006.
- Cedefop glossary, <http://kslll.trainingvillage.gr/help/glossary.html>
- Elinikäinen oppiminen yliopistoissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:38
- Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen perustamisesta
elinikäisen oppimisen edistämiseksi Bryssel 5.9.2006, komission ehdotus, KOM(2006) 479
lopullinen, 2006/0163 (COD)
- Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttaminen, Komission tiedonanto, 678/2001
COM_2001_678 final FIN.doc
- Eurooppalainen opintosuoritusten siirto- ja kertymisjärjestelmä (ECTS), European Commission. ECTS
User's Guide. 2004. http://europa.eu.int/comm/education/programmes/socrates/ects_en.html#5
- Garnett, Jonathan. Esitys EULLearN-verkoston järjestämän APEL-opintomatkan yhteydessä.
Middlesex University, Lontoo, Iso-Britannia 23.5.2006.
- González & Wagenaar: Tuning Educational Structures in Europe. Final Report Phase One, Pilot Project
- Phase 1. University of Deusto & university of Groningen. Bilbao. 2003.
- González & Wagenaar: Tuning Educational Structures in Europe II. Universities' contribution to
the Bologna Process. University of Deusto & university of Groningen. 2005
<http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>
- Haeringer, Arnaud: APEL – Accreditation of Prior Experiential Learning. What is it and Why is it good?
Esitys Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen järjestämässä seminaarissa Recognition
of Prior Learning in Higher Education, Mauno Koivisto -keskus, Turku 23.9.2005.
- Haeringer, Arnaud: The French APEL: Ambitious Procedures. Kirjassa Corradi, C., Evans, N. ja Valk,
A: Recognising Experiential Learning. Practices in European Universities. Tartu University Press 2006.
<http://www.eullearn.net>, tulostettu 2.11.2006.

- Korkeakoulusanasto 2005. Kielipalvelun julkaisusarja, Valtioneuvoston kanslia, opetusministeriö, Helsinki University Press
- Korkeakoulututkintojen viitekehys. Kuvaus suomalaisista korkeakoulututkinnoista. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:4.
- La Validation des Acquis de l'Expérience. Le Pole Regional, Ile-de-France. <http://www.infovae-idf.com/index.html>, tulostettu 1.11.2006.
- Lissabonin sopimus korkea-asteen koulutusta koskevien tutkintojen tunnustamiseksi, 1997 <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=165&CL=ENG>
- Moe, Frank: Continuing Education as a Civic Right: The Realkompetanse Reform in Norway. Kirjassa Corradi, C., Evans, N. ja Valk, A: Recognising Experiential Learning. Practices in European Universities. Tartu University Press 2006. <http://www.eullearn.net/>, tulostettu 2.11.2006.
- Murphy, Anne: AP(E)L in Irish Higher Education: findings from an audit of practice undertaken as an activity within the Socrates-Grundtvig research project VaLEx Valuing Learning from Experience 2003–2005. Dublin Institute of Technology, Ireland 2004. http://www.valex-apel.com/content/news-events/june_04_nature_ap.doc, tulostettu 2.11.2006.
- Okkonen, Eila (toim.), Ammattikorkeakoulun jatkotutkinto – toteutuksia ja kokemuksia, Julkaisu 2, Hämeen ammattikorkeakoulu, 2004
- Rumpus, Anne: Esitys EULLearN-verkoston järjestämän APEL-opintomatkan yhteydessä. University of Westminster, Lontoo, Iso-Britannia 24.5.2006.
- Saluveer, Aili & Valk, Aune: VALEX - Valuing Learning from Experience. Phase 1. National Report for Estonia. Valuing Learning from Experience -hankkeen raportti. Euroopan unionin Sokrates Grundtvig -koulutusohjelma 2003–2005. Distance Education Centre, University of Tartu 2004. Hankkeen verkkosivut <http://www.valex-apel.com/>
- Sztalberg, Cécile & Pahaut, Serge: Lifelong Learning in the Université Libre de Bruxelles (Belgium). Valuing Learning from Experience -hankkeen raportti. Euroopan unionin Sokrates Grundtvig -koulutusohjelma 2003–2005. Université Libre de Bruxelles 2004.
- Tuning. Methodology. <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/images/stories/archivos/TUNING%20METHODOLOGY%20PARA%20LA%20WEB.pdf><http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>.
- Valex Report – Review of APEL/RPL in England and Scotland. Valuing Learning from Experience -hankkeen raportti. Euroopan unionin Sokrates Grundtvig -koulutusohjelma 2003–2005.
- Walsh, Anita. Esitys EULLearN-verkoston järjestämän APEL-opintomatkan yhteydessä. University of London, Lontoo, Iso-Britannia 22.5.2006.
- Yleissopimus korkea-asteen koulutusta koskevien tutkintojen tunnustamisesta Euroopan alueella <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2004/20040010>

Työryhmän käyttämät käsitteet

Seuraavassa esitellään aakkosjärjestyksessä tässä muistiossa käytetyt keskeiset käsitteet suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Käsitteitä määriteltessään työryhmä on soveltanut komission tiedonantoa ”Eurooppalaisen elinikäisen oppimisen alueen toteuttaminen” (678/2001), Lissabonin sopimusta korkea-asteen koulutusta koskevien tutkintojen tunnustamiseksi (1997) ja Korkeakoulusanastoa (2005).

Akateeminen tunnustaminen / akademiskt erkännande / academic recognition:

aiemmin suoritettujen opintojen tai tutkintojen hyväksyminen osaksi suoritettavaa tutkintoa tai opinto-/jatko-opinto-oikeuden saamiseksi. Akateemisesta tunnustamisesta päättävät korkeakoulut.

Ammatillinen kelpoisuus / yrkesbehörighet / professional competence/qualification:

säädöksissä kelpoisuuden ehdoksi asetetut yleisimmin koulutusta tai työkokemusta koskevat vaatimukset. Toimivaltainen viranomainen voi päätöksellään tunnustaa ulkomailla suoritettun tutkinnon tuottaman kelpoisuuden.

Ammatillinen tunnustaminen / professionellt erkännande / professional recognition (de jure):

toimivaltaisen viranomaisen päätös virkakelpoisuuden tai ammatinharjoittamisoikeuden myöntämisestä aiemmin hankitun osaamisen (esim. suoritettun tutkinnon ja/tai ammattikokemuksen) tai ulkomailla suoritettun tutkinnon perusteella.

Arkioppiminen / informellt lärande / informal learning:

oppiminen päivittäisissä työhön, perheeseen tai vapaa-aikaan liittyvissä toimissa. Arkioppiminen ei ole järjestelmällistä oppimistavoitteiden, oppimiseen käytetyn ajan tai oppimiseen saatavan tuen osalta, eikä siitä yleensä saa todistusta. Arkioppiminen voi olla tarkoituksellista, mutta useimmiten se on tahatonta tai sattumanvaraista. (KOM 2001)

Arviointi (henkilön tutkintojen) / bedömning (av enskilda personens utbildningsbevis) / assessment (of individual qualifications):

toimivaltaisen elimen kirjallinen arvio henkilön ulkomaisista tutkinnoista. (Lissabonin sopimus)

Elinikäinen oppiminen / livslångt lärande / lifelong learning:

kaikki elämän aikana tapahtuva oppiminen, jonka tavoitteena on kohentaa henkilökohtaisia, kansalaisuuteen liittyviä, sosiaalisia ja/tai työhön liittyviä tietoja ja taitoja. (KOM 2001)

Epävirallinen oppiminen / icke-formellt lärande / non-formal learning:

epävirallinen oppiminen on järjestelmällistä oppimistavoitteiden, oppimiseen käytetyn ajan tai oppimiseen saatavan tuen osalta. Epävirallinen oppiminen on oppijan näkökulmasta tarkoituksellista. (KOM 2001) Suomessa mahdollisuutta tarjoavat tyypillisesti vapaan sivistystyön organisaatiot ja työpaikkojen oma koulutus.

Formaali oppiminen / formellt lärande / formal learning:

formaali oppiminen tapahtuu tavallisesti oppilaitoksissa, ja oppiminen on oppimistavoitteiden, oppimiseen käytetyn ajan tai oppimiseen saatavan tuen osalta järjestelmällistä, ja siitä saa todistuksen. Formaali (virallinen) oppiminen on oppijan näkökulmasta tarkoituksellista. (KOM 2001)

Hyväksilukeminen / tillgodoräkande / credit transfer:

opintojen, harjoittelun, työkokemuksen tai osaamisen hyväksyminen osaksi suoritettavaa tutkintoa tai kurssia, pakollisiin tai valinnaisiin opintoihin. (Korkeakoulusanasto 2005). Suomessa korkeakouluissa vakiintuneet hyväksilukemisen alakäsitteet ovat korvaaminen ja sisällyttäminen.

Hyväksyminen (korkeakouluihin ja koulutusohjelmiin) /**antagning (till universitet/högskola och högre utbildning) /****admission (to tertiary education/ higher education institutions and programmes):**

toimenpide tai järjestelmä, jolla kelpoiset hakijat saavat oikeuden opiskella tietyssä korkeakoulussa ja/tai tietyssä koulutusohjelmassa (Lissabonin sopimus).

Kompetenssi / kompetens / competence:

henkilön sellaiset ominaisuudet ja hänen kehittyisensä sellaiseksi, että hän voi suoriutua työstään ja menestyä työelämässä; henkilön pätevyys tai kelpoisuus tiettyyn tehtävään (määrätapauksissa: viranomaisen toimivalta). Ammattispesifejä kompetensseja ovat tietyistä työtehtävistä suoriutumisen taidot. Yleisiä kompetensseja ovat esimerkiksi älykkyys, tiedonkäsittelyn taidot ja metakognitiiviset taidot kuten kyky suunnitella, arvioida ja ohjalla omia kognitiivisia prosesseja. Kompetenssit ovat periaatteessa mitattavissa. Joitakin yleisiä kompetensseja voidaan arvioida parhaiten tarkkailemalla henkilön työssä toimimista. Useimpia kompetenssin osa-alueita voidaan kehittää koulutuksella.

Korkeakoulukelpoisuus /behörighet för högskolestudier /**eligibility for higher education / eligibility for tertiary education:**

korkeakoulukelpoisuudesta säädetään yliopistolaissa ja ammattikorkeakoululaissa. Niissä säädetään aiemmin vaaditun koulutuksen tasosta. Kelpoisuus ei suoraan johda opiskelijavalintaan.

Korvaaminen / ersättande / substitution:

hyväksilukemisen muoto, jossa opetussuunnitelmiin kuuluvia pakollisia opintoja korvataan muilla, sisällöltään vastaavilla saman alan opinnoilla. (Korkeakoulusanasto 2005)

Näyttökoe / kompetensprov / proficiency test:

hyväksilukemisen menetelmä, jossa opiskelija näyttää saavuttaneensa oppimiselle asetetut tavoitteet.

Näyttötutkinto / fristående examen / competence-based qualification:

ammattillisessa aikuiskoulutuksessa suoritettava tutkinto, jossa ammattitaito osoitetaan näytöin riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta. Näyttötutkintoina voidaan suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja.

Näytöt (ammattiosaamisen) / yrkesprov / vocational skills demonstrations:

Ammattillisessa koulutuksessa työelämän kanssa yhteistyössä järjestettäviä ammattitaidon osoittamistilanteita. Näytöt ovat osa ammatillista koulutusta ja ajoittuvat koko koulutuksen ajalle.

Oppimistulokset / inlärningseffekter, lärandemål / learning outcomes:

“taitokokonaisuuksia, jotka osoittavat, mitä opiskelija tietää, ymmärtää tai pystyy tekemään saatuaan päätökseen lyhyt- tai pitkäaikaisen oppimisprosessin”. (ECTS) Oppimistuloksia arvioidaan suhteessa opetussuunnitelmassa asetettuihin osaamistavoitteisiin. Oppimistulokset voidaan kuvata kompetensseina.

Osaaminen / färdigheter / skills:

henkilön hankkima tietojen ja taitojen kokonaisuus. Akateeminen asiantuntijuus muodostuu yhtäältä korkeakoulutuksessa hankitusta yleisestä osaamisesta (esimerkiksi tieteellisen ajattelun, tiedon tuottamisen ja jatkuvan oppimisen taidot) ja toisaalta kullekin tieteenalalle tai oppiaineelle ominaisesta osaamisesta. Ammatillinen asiantuntijuus määrittyy ammattialan tai työtehtävän tarpeista (ammatillinen erityisosaaminen) ja kehittyä työssä; esimerkiksi lääkärin osaamista voidaan kutsua myös kompetenssiksi. Osaaminen edellyttää harjaantumista, ja se voi kehittyä jatkuvasti ja karttua myös koulutuksen ja työn ulkopuolella esimerkiksi harrastuksissa ja järjestötoiminnassa.

Osaamistavoite / målsättning med kursen / objectives of the course:

Korkeakoulun määritelmä siitä, mihin oppimistuloksiin ja kompetensseihin opintojakso tähtää. (ECTS User's Guide, 2004).

Pääsy (korkea-asteen koulutukseen) / tillträde (till högre utbildning) / access (to tertiary education/ higher education):

kelpoisten hakijoiden oikeus pyrkiä korkea-asteen koulutukseen ja tulla huomioon otetuksi opiskelijoita valittaessa. (Lissabonin sopimus)

Sisällyttäminen / inkluderande / inclusion:

hyväksilukemisen muoto, jossa muualla suoritettuja opintoja liitetään osaksi tutkintoa sivuainekokonaisuuksina, vaihtoehtoisina opintoina tai vapaasti valittavina opintoina. (Korkeakoulusanasto 2005)

Tunnistaminen (osaamisen) / identifiering / identification:

Osaamisen tunnistamista voidaan tarkastella sekä korkeakoulun että opiskelijan näkökulmasta. Opiskelija pyrkii ymmärtämään aiemmin hankkimaansa osaamista ja jäsentää sen suhteessa osaamistavoitteisiin siten, että hän pystyy kuvaamaan ja näyttämään osaamisensa. Korkeakoulu arvioi opiskelijan esittämät oppimistulokset sekä niiden suhteen opintojen osaamistavoitteisiin ja myöntää tämän perusteella hyväksiluvun.

Tunnustaminen (osaamisen) / erkännande (av kompetens) /**recognition of competences, accreditation of competences:**

virallisen aseman antaminen aiemmin hankitulle osaamiselle. Osaaminen voi syntyä joko formaalissa oppimisessa, epävirallisessa oppimisessa tai arkioppimisessa. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisessa käytetään mm. seuraavia englanninkielisiä käsitteitä: APL = accreditation of prior learning, APEL = accreditation of prior experiential learning, WBL = work-based learning, RPL = recognition of prior learning.

Tunnustamisjärjestelmä (aiemmin hankitun osaamisen) /system för erkännande**av tidigare förvärvad kompetens / system for recognising prior learning**

Korkeakoulujen säädellyt menettelytavat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi, arvioimiseksi ja tunnustamiseksi.

Tutkintojen tunnustaminen / erkännande / recognition:

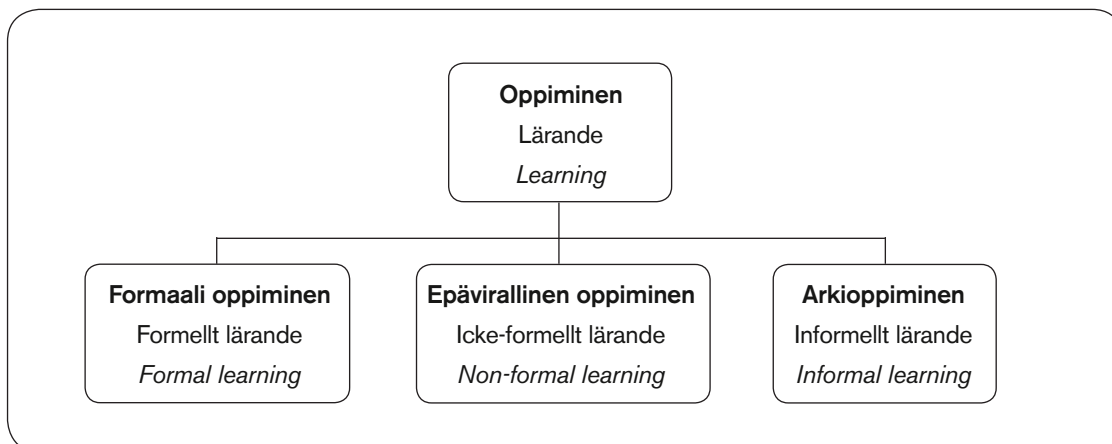
toimivaltaisen viranomaisen antama virallinen hyväksymispäätös siitä, millaisen kelpoisuuden ulkomainen tutkinto antaa koulutukseen ja/tai työtehtäviin. (Lissabonin sopimus)

Validointi/ validering / validation:

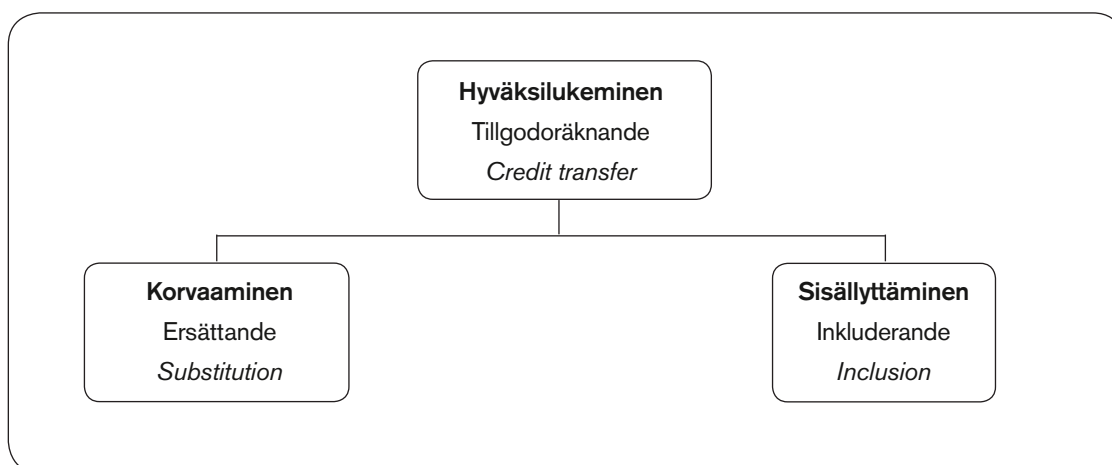
osaamisen tunnistamisen, arvioinnin ja tunnustamisen prosessi. (Cedefop glossary, EC Communication of Lifelong learning)

Käsittekartta

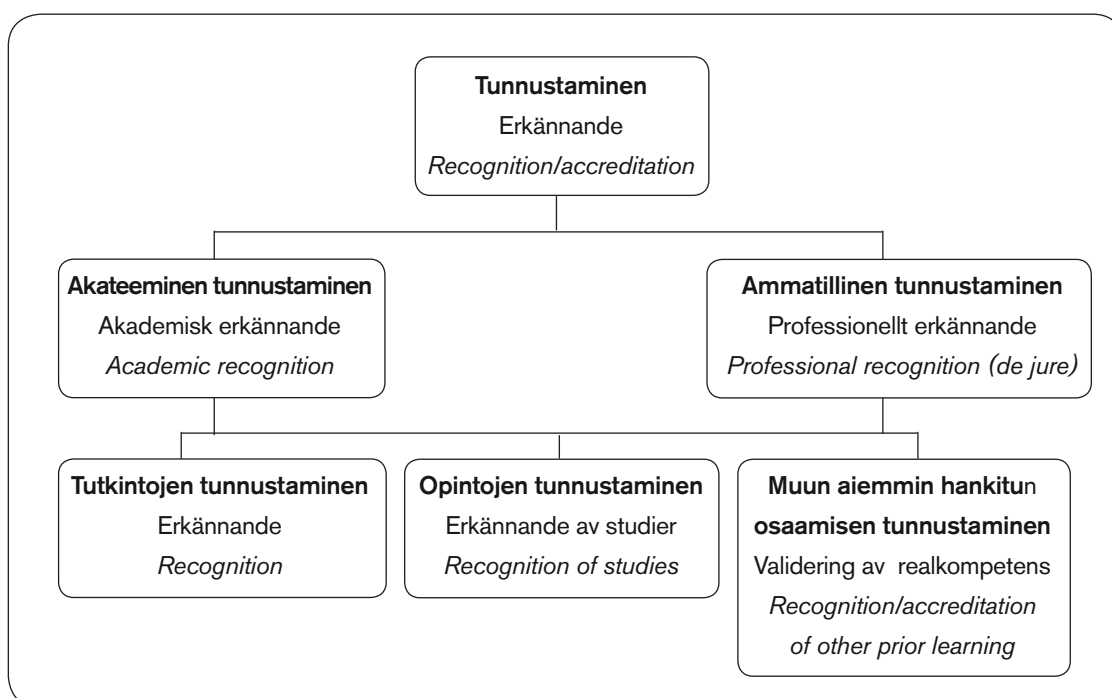
Kuva 1.

Kuva 2.

Kuva 3.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen kannalta keskeisiä säädöksiä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa

1 Hyväksilukeminen

Ammattikorkeakoulut

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/352

4. luku, Opintojen ja opetusjärjestelyjen muut perusteet

14 § Opintojen hyväksilukeminen

Ammattikorkeakoulun tulee huolehtia siitä, että opiskelija saa tutkintosäännössä määrätyin perustein lukea tutkintoa suorittaessaan hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa korkeakoulussa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan vastaavia opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja ja harjoittelua muilla samantasoisilla opinnoilla taikka vastaavalla harjoittelulla tai työkokemuksella.

Yliopistot

Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista 19.8.2004/794

6. luku, Erinäiset säännökset

25 § Opintojen hyväksilukeminen

Opiskelija saa tutkintoa suorittaessaan yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen muussa kotimaisessa tai ulkomaisessa taikka muussa oppilaitoksessa suorittamiaan opintoja sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja muilla samantasoisilla opinnoilla. Opiskelija saa yliopiston päätöksen mukaan lukea hyväkseen sekä korvata tutkintoon kuuluvia opintoja myös muulla tavoin osoitetulla osaamisella.

2 Opiskelijavalinnat

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003/351:

6 luku, Opiskelijat

20 § (10.6.2005/411)
Kelpoisuus ammattikorkeakouluopintoihin

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut:

- 1 lukion oppimäärän tai ylioppilastutkinnon;
- 2 ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot sen mukaan kuin opetusministeriön asetuksella tarkemmin säädetään;
- 3 ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (631/1998) tarkoitetun ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon tai niitä vastaavan aikaisemman tutkinnon sen mukaan kuin opetusministeriön asetuksella tarkemmin säädetään; taikka
- 4 edellä 1–3 kohdassa tarkoitettuja tutkintoja vastaavat ulkomaiset opinnot.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö, jolla ammattikorkeakoulu katsoo olevan riittävät tiedot ja taidot opintoja varten.

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon ja jolla on vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta. Käsi- ja taideteollisuusalalla, viestintä- ja kuvataidealalla, teatteri- ja tanssialalla ja musiikkialalla työkokemuksen asemesta voidaan vaatia vastaavan pituinen taiteellinen toiminta.

Laki ammattikorkeakoulun jatkotutkinnon kokeilusta 13.7.2001/645:

6 § Kelpoisuus jatkotutkinto-opintoihin ja opiskelijavalinta

Ammattikorkeakoulun jatkotutkintoa opiskelemaan voidaan ottaa henkilö, joka on suorittanut soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon tai muun soveltuvan korkeakoulututkinnon ja jolla on vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Ammattikorkeakoulu valitsee jatkotutkinnon opiskelijat järjestämänsä erillishaun perusteella.

Muutossäädösten voimaantulo ja soveltaminen:

10.6.2005/411:

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 2005.

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan lain tultua voimaan aloittaa opetusministeriön päätöksellä niillä aloilla ja niissä ammattikorkeakouluissa, jotka ovat olleet mukana ammattikorkeakoulun jatkotutkinnon kokeilusta annetussa laissa (645/2001) tarkoitetussa kokeilussa.

Opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinnon suorittaneelta, joka on sittemmin suorittanut soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon, voidaan 20 §:n 3 momentin mukaan vaadittavaksi työkokemukseksi ammattikorkeakoulun harkinnan mukaan hyväksyä vähintään kolmen vuoden työkokemus asianomaiselta alalta, josta vähintään vuosi ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen.

Yliopistot

Yliopistolaki 27.6.1997/645

5 luku, Opiskelijat

18 § (30.7.2004/715) Opiskelijaksi ottaminen

Opiskelijat ottaa yliopisto. Opiskelija otetaan suorittamaan sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa, pelkästään ylempää korkeakoulututkintoa tai jatkotutkintoa. Opiskelija voidaan ottaa suorittamaan myös pelkästään alempaa korkeakoulututkintoa.

Yliopisto voi rajoittaa opiskelijoiden määrää. Opiskelija voi ottaa samana lukuvuonna vastaan vain yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan.

Yliopisto päättää opiskelijavalinnan perusteista. Silloin kun yliopisto opiskelijoiden määrän rajoittamisen vuoksi ei voi ottaa koulutukseen kaikkia hakijoita, hakijoihin on sovellettava yhdenmukaisia valintaperusteita. Hakijat voidaan erilaisen koulutustaustan vuoksi jakaa valinnoissa erillisiin ryhmiin. Tällöin yhdenmukaisia valintaperusteita on sovellettava ryhmään kuuluviin hakijoihin. Jonkin kieliryhmän koulutustarpeen turvaamiseksi voidaan yhdenmukaisista valintaperusteista rajoitetusti poiketa.

Opiskelijavalinta järjestetään opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetussa laissa (1058/1998) tarkoitettua opiskelijavalintarekisteriä käyttäen. Opiskelijavalinta voidaan järjestää yliopistojen yhteishaun avulla. Opiskelijavalinnan toimittamisesta ja yhteishausta voidaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

18 a § (30.7.2004/715)

Kelpoisuus korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin

Kelpoinen opiskelijaksi opintoihin, jotka johtavat pelkästään alempaan korkeakoulututkintoon tai sekä alempaan että ylempään korkeakoulututkintoon on henkilö, joka on suorittanut ylioppilastutkintoasetuksessa (1000/1994) tarkoitettun tutkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon, ammatillisen korkea-asteen tutkinnon, ammatillisen opistoasteen tutkinnon, vähintään kolmivuotisen ammatillisen tutkinnon, ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin tai jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet. Mitä tässä momentissa säädetään kelpoisuudesta korkeakoulututkintoon johtaviin opintoihin, koskee myös kelpoisuutta ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen, jonka yliopisto järjestää siten, ettei koulutukseen kuulu alempaa korkeakoulututkintoa.

Kelpoinen opiskelijaksi opintoihin, jotka johtavat pelkästään ylempään korkeakoulututkintoon, on henkilö, joka on suorittanut soveltuvan alemman korkeakoulututkinnon, soveltuvan ammattikorkeakoulututkinnon, soveltuvan ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin taikka jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet. Yliopisto voi edellyttää opiskelijaksi ottamansa henkilön suorittavan täydentäviä opintoja koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi.

Kelpoinen opiskelijaksi opintoihin, jotka johtavat tieteelliseen, taiteelliseen tai ammatilliseen jatkotutkintoon, on henkilö, joka on suorittanut soveltuvan ylempään korkeakoulututkinnon, ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin tai jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet.

Kelpoisuudesta ammatilliseen jatkotutkintoon johtaviin opintoihin säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

18 b § (30.7.2004/715)
Ylemmän korkeakoulututkinnon aloittaminen

Opiskelija voi saman alemman korkeakoulututkinnon pohjalta alkaa samana lukuvuonna opiskella vain yhtä ylempää korkeakoulututkintoa.

3 Oikaisun hakeminen opintosuoritukseen (sovelletaan hyväksiluvuissa)

Ammattikorkeakoulut

Ammattikorkeakoululaki 9.5.2003/351

27 § Opintosuoritusten arvioinnin oikaiseminen

Opiskelijalla on oikeus saada tieto arviointiperusteiden soveltamisesta opintosuoritukseensa. Menettelytavasta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Opintosuorituksensa arviointiin tai muualla suoritettujen opintojen hyväksilukemiseen tyytymätön opiskelija voi pyytää siihen suullisesti tai kirjallisesti oikaisua arvioinnin suorittaneelta tai hyväksilukemisesta päätöksen tehneeltä opettajalta. Oikaisupyyntö on tehtävä 14 päivän kuluessa siitä ajankohdasta, jolloin opiskelijalla on ollut tilaisuus saada arvioinnin tulokset sekä arviointiperusteiden soveltaminen omalta kohdaltaan tietoonsa.

Opiskelija, joka on tyytymätön 2 momentissa tarkoitettuun päätökseen, voi hakea siihen kirjallisesti oikaisua ammattikorkeakoulun tutkintolautakunnalta 14 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut päätöksestä tiedon.

Tutkintolautakunnan tehtävistä ja kokoonpanosta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

42 § Muutoksenhaku

Ammattikorkeakoulun tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen perusteella tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä ammattikorkeakoulun päätoimipaikka sijaitsee, ja muutoin siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Päätökseen, johon saa 22, 25 tai 27 §:n mukaan hakea oikaisua, ei saa hakea muutosta valittamalla. Oikaisumenettelyssä annettuun päätökseen haetaan muutosta valittamalla 1 momentissa tarkoitettuun hallinto-oikeuteen. Opintosuoritusten arviointia koskevaan oikaisumenettelyssä annettuun päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

Ammattikorkeakoulun päätökseen, joka koskee ammattikorkeakoulun sääntöjä, tutkintosääntöä taikka koulutusohjelmaa, opetussuunnitelmaa tai muuta opetuksen järjestelyä koskevaa määräystä, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee 22 §:ssä tarkoitettua opiskelijaksi ottamista, 25 §:ssä tarkoitettua opiskeluoikeuden menettämistä tai 28 §:ssä tarkoitettua opiskelijan kurinpitoa, ei saa hakea muutosta valittamalla.

Opiskelijan määräaikaista erottamista koskeva päätös voidaan panna täytäntöön siitä tehdystä valituksesta huolimatta, jollei ammattikorkeakoulu tai hallinto-oikeus toisin määrää.

Yliopistot
Yliopistolaki, 8 luku
Muutoksenhaku

33 § (15.7.2005/556)
Oikaisumenettely

Opiskelijaksi hakenut henkilö saa hakea yliopistolta kirjallisesti oikaisua opiskelijaksi ottamista koskevaan päätökseen. Opiskelija saa hakea oikaisua opintosuorituksen arvosteluun ja eräisiin muihin opintoja koskeviin päätöksiin, joista säädetään asetuksella.

Opiskelija voi hakea yliopistolta kirjallisesti oikaisua opiskeluoikeuden menettämistä koskevaan päätökseen 14 päivän kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan.

Oikaisumenettelystä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa säädetään tarkemmin asetuksella.

34 § (13.12.2001/1271)
Muutoksenhaku

Yliopiston päätökseen haetaan muutosta valittamalla siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä yliopiston päätoimipaikka sijaitsee, siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään, jollei tässä laissa tai muualla laissa toisin säädetä.

Valituskiellot

Yliopiston päätökseen, joka koskee kanslerin, rehtorin, vararehtorin, yksikön johtajan ja monijäsenisen hallintoelimen puheenjohtajan tai jäsenen valintaa taikka johtosääntöä tai muuta yleistä määräystä, ei saa hakea muutosta valittamalla. Valittaa ei saa myöskään apurahaa tai avustusta koskevasta päätöksestä.

Päätökseen, johon saa 33 §:n mukaan hakea oikaisua, ei saa hakea muutosta valittamalla. Oikaisumenettelyssä annettuun päätökseen haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeudelta. Opintosuoritusten arvostelua koskevaan oikaisumenettelyssä tehtyyn päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla. (13.12.2001/1271)

Hallinto-oikeuden päätökseen, joka koskee 18 §:ssä tarkoitettua opiskelijaksi ottamista, 18 f §:ssä tarkoitettua opiskeluoikeuden menettämistä tai 19 §:ssä tarkoitettua opiskelijan kurinpitoa, ei saa hakea muutosta valittamalla. (15.7.2005/556)

Yliopistoasetus, 4 luku
Opintosuoritukset, oikeusturva ja kurinpito

16 § Opintosuoritus ja opiskelijan tiedonsaantioikeus

Tässä asetuksessa tarkoitetaan opintosuorituksella väitöskirjaa, liseniaatintutkimusta, syventäviin opintoihin kuuluvaa tutkielmaa sekä sellaista kirjallista tai suullista kuulustelua, esitelmää taikka taiteellista tai muuta suoritusta, joka sisältyy yliopiston opetussuunnitelmiin.

Opiskelijalla on oikeus saada tieto arvosteluperusteiden soveltamisesta opintosuorituksensa. Hänelle on varattava tilaisuus tutustua arvosteltuun kirjalliseen tai muuten tallennettuun opintosuoritukseen. Kirjalliset ja muulla tavoin tallennetut opintosuoritukset on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan tulosten julkistamisesta.

17 § Opintosuorituksen arvostelun oikaiseminen

Muun opintosuorituksensa kuin väitöskirjan, lisensiaatintutkimuksen ja näitä vastaavan opin- ja taidonnäytteen arvosteluun tyytymätön opiskelija voi pyytää siihen suullisesti tai kirjallisesti oikaisua arvostelun suorittaneelta opettajalta ja syventäviin opintoihin kuuluvan tutkielman tai muun vastaavan opintosuorituksen arvostelusta kirjallisesti yliopiston määräämältä hallintoelimeltä.

Oikaisupyynnö on tehtävä 14 päivän kuluessa siitä ajankohdasta, josta opiskelijalla on ollut tilaisuus saada arvostelun tulokset sekä arvosteluperusteiden soveltaminen omalta kohdaltaan tietoonsa.

Oikaisupyynnön johdosta tehtyyn päätökseen tyytymätön voi saattaa asian tutkintolautakunnan tai yliopiston määräämän hallintoelimen käsiteltäväksi 14 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut päätöksestä tiedon.

18 § Väitöskirjan ja lisensiaatintutkimuksen arvostelu ja sitä koskeva oikaisupyynnö

Väitöskirjan, lisensiaatintutkimuksen ja näitä vastaavan opin- ja taidonnäytteen esitarkastajan, tarkastajan ja vastaväittäjän esteellisyydestä on voimassa, mitä hallintolain (434/2003) 27 ja 28 §:ssä säädetään. (14.7.2005/560)

Ennen 1 momentissa tarkoitetun opintosuorituksen arvostelua tekijälle on varattava tilaisuus vastineen antamiseen esitarkastajan, tarkastajan tai vastaväittäjän lausunnosta.

Asianosainen voi tehdä yliopiston määräämälle hallintoelimelle oikaisupyynnön 1 momentissa tarkoitetun opintosuorituksen arvostelusta 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

19 § Tutkintolautakunta

Edellä 17 §:ssä tarkoitettuja opintosuorituksia koskevien oikaisupyynnöjen käsittelyä varten yliopistossa voi olla yksi tai useampi tutkintolautakunta. Tutkintolautakunta voidaan määrätä yksittäistä asiaa varten tai enintään kolmen vuoden toimikaudeksi.

Tutkintolautakuntaan kuuluu puheenjohtaja ja muita jäseniä, joilla kaikilla on henkilökohtainen varajäsen. Puheenjohtajan ja hänen varajäsenensä tulee olla professori tai apulaisprofessori. Muista jäsenistä vähintään puolet tulee olla yliopiston opettajia ja vähintään yhden opiskelija. Puheenjohtajan ja muut jäsenet samoin kuin varajäsenet määrää yliopisto.

Esimerkki tavasta kuvata hyväksilukemisprosessi korkeakoulussa

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-291-3

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi